ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Περιβαλλοντική διάσταση της επέκτασης και έντασης της παγκόσμιας οικονομικής δραστηριότητας

Παπαδά Ανδρομάχη

Επιβλέπων Καθηγητής: Χατζηπαναγιώτου Παναγιώτης

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2016

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

Στην οικογένειά μου.

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ιδιαίτερες και θερμότατες ευχαριστίες στον Καθηγητή μου κ. Χατζηπαναγιώτου για την υπομονή και την καλή προαίρεση με τις οποίες αντιμετώπισε, χωρίς την παραμικρή δυσφορία, τις πολλαπλές ελλείψεις και καθυστερήσεις μου.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....3

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....4

2. ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΕΜΠΟΡΙΟ.....6

3. ΕΜΠΟΡΙΟ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ.....8

-Νομοθετικό πλαίσιο.....9

4. ΣΧΕΣΗ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.....10

-Υποκατάσταση της εμπορικής πολιτικής από την περιβαλλοντική.....11

-Υποκατάσταση της περιβαλλοντικής πολιτικής από την εμπορική.....13

5. ΔΙΑΣΥΝΔΕΣΗ ΕΜΠΟΡΙΟΥ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.....15

- Αρνητικές συνέπειες.....15

α) " Race to the bottom".....15

β) Συγκριτικό πλεονέκτημα στη μόλυνση- Pollution havens.....18

γ) Αστοχίες αγορών και πολιτικών.....20

- Θετικές συνέπειες.....22

α) Αύξηση ανταγωνιστικότητας- Porter hypothesis.....22

β) Σημάνσεις και ISO.....23

γ) Έντονη περιβαλλοντική φυσιογνωμία των επιχειρήσεων.....24

δ) Απελευθέρωση περιβαλλοντικών αγαθών και υπηρεσιών.....24

6. SCALE, COMPOSITION, TECHNIQUE EFFECT.....25

7. ENVIRONMENTAL KUZNETS CURVE (EKC).....28

8. ΕΜΠΟΡΙΟ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ: ΡΥΘΜΙΣΗ, ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ, ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ.....35

9. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....48

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....59

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ποιά είναι η σχέση μεταξύ εμπορίου και περιβάλλοντος; Σε ποιό βαθμό φτάνει η αλληλεξάρτησή τους; Πώς μπορεί να συνδυαστούν οι θεμιτοί στόχοι τόσο της οικονομικής μεγέθυνσης όσο και της περιβαλλοντικής προστασίας; Αυτά τα ερωτήματα έχουν αποτελέσει τις τελευταίες δεκαετίες πεδία τριβών για την επιστημονική κοινότητα η οποία προχωρά συνεχώς όλο και βαθύτερα στη διερεύνηση των προβλημάτων. Με την παρούσα εργασία επιχειρούμε να παρουσιάσουμε το πώς διαμορφώνεται η σχέση εμπορίου-περιβάλλοντος, ποιοί παράγοντες την επηρεάζουν και πώς επιδρά αυτή η σχέση στη συνολική οικονομική αλλά και περιβαλλοντική ευημερία των ανθρώπων. Αναλύουμε την υπόθεση της Περιβαλλοντικής Καμπύλης Kuznets (EKC) από την πλευρά των επιδράσεων κλίμακας, σύνθεσης του ΑΕΠ και τεχνολογίας. Προσπαθούμε, τέλος, να απαντήσουμε στο καίριο ερώτημα σχετικά με το τι είδους συνεργασία απαιτείται σε παγκόσμιο επίπεδο προκειμένου να αντιμετωπισθεί η υποβάθμιση του περιβάλλοντος.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το θέμα της προστασίας του περιβάλλοντος από την εκτεταμένη και εντατική οικονομική δραστηριότητα δεν είναι κάτι καινούριο στην ιστορία παρότι μεγαλύτερη βαρύτητα και προσοχή δόθηκε σε αυτό από τα μέσα του 20ου αιώνα και μετά. Ήδη περί το 80 μ.Χ., η Γερουσία της Ρώμης ψήφισε νόμους για την εξασφάλιση εφοδιασμού της πόλης με καθαρό νερό για την κάλυψη των αναγκών της ενώ τον 14ο αιώνα η Αγγλία απαγόρευσε την καύση άνθρακα μέσα στο Λονδίνο αλλά και την απόρριψη αποβλήτων στις υδάτινες οδούς. Το 1681 ο κουακέρος ηγέτης της βρετανικής αποικίας της Πενσυλβάνια όρισε συγκεκριμένη αναλογία γης που θα χρησιμοποιείτο για εγκατάσταση προς εκείνη που θα παρέμενε εκτός χρήσης. Ακόμα και τον 19ο αι., μεσούσης της Βιομηχανικής Επανάστασης, η αγγλική κυβέρνηση νομοθέτησε με σκοπό να περιορίσει τις καταστροφικές συνέπειες της καύσης άνθρακα και της παραγωγής χημικών στη δημόσια υγεία και το περιβάλλον.

Στις αρχές της δεκαετίας του '60 το *ο περιβαλλοντισμός* εξελίχθηκε σε ένα πολιτικό-κοινωνικό κίνημα στη Δύση αποκτώντας έκτοτε μια αυξανόμενη δυναμική και διεκδικώντας σημαντικό ρόλο στον καθορισμό του διεθνούς-οικονομικού κυρίως- γίγνεσθαι. Το οικολογικό κίνημα έθεσε ευθέως στο στόχαστρό του την οικονομική ανάπτυξη και το διεθνές εμπόριο εστιάζοντας στις επιβλαβείς επιπτώσεις της ανθρώπινης δραστηριότητας στο περιβάλλον και την εξάντληση των φυσικών πόρων. Οι συζητήσεις είναι πλέον πολλές σχετικά με τη διασύνδεση διεθνούς εμπορίου και περιβάλλοντος και το πώς μπορούν να συνδυαστούν τόσο η ανάπτυξη του πρώτου όσο και η προστασία του δεύτερου. Οι περιβαλλοντικές οργανώσεις ισχυρίζονται ότι το διεθνές εμπόριο είναι μια από τις κύριες αιτίες επιβάρυνσης του περιβάλλοντος και ότι ο τρόπος λειτουργίας του Π.Ο.Ε. αποδυναμώνει τις προστατευτικές προς το περιβάλλον ρυθμίσεις. Οι οικονομολόγοι, από τη μεριά τους, εμφανίζονται ιδιαιτέρως επιφυλακτικοί ως προς την αποτελεσματικότητα των ρυθμίσεων αυτών. Διατυπώνουν ανησυχίες σχετικά με το ότι η περιβαλλοντική νομοθεσία χρησιμοποιείται ως άλλοθι προστατευτισμού των εγχωρίων παραγωγών ενώ την ίδια στιγμή οι παραγωγοί εκφράζουν την ανησυχία τους σχετικά με το ότι περιβαλλοντικές ρυθμίσεις χωρίς εμπορικούς περιορισμούς θα

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

θέσουν τα προϊόντα τους σε μειονεκτική θέση από πλευράς ανταγωνιστικότητας και θα αποθαρρύνουν τις επενδύσεις.

Το εμπόριο και το περιβάλλον, έτσι, σαν αντικείμενο μελέτης δεν είναι κάτι καινούριο. Ήδη, η ίδρυση της GATT το 1947 σκοπό είχε να αποτελέσει ένα forum συζητήσεων πάνω στις πολιτικές εμπορίου και άλλα θέματα μεταξύ των οποίων συγκαταλεγόταν σαφώς και το περιβάλλον. Το αυξανόμενο διεθνές ενδιαφέρον για τις επιπτώσεις της οικονομικής μεγέθυνσης στην κοινωνική ανάπτυξη και το περιβάλλον αποτυπώνεται και στο Προοίμιο της Συμφωνίας του Μαρακές για τη ίδρυση του Π.Ο.Ε. όπου τονίζεται η σημασία της προσπάθειας για την επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης. Η αναγνώριση στην πρώτη παράγραφο του Προοιμίου της αειφόρου ανάπτυξης ως συστατικού στοιχείου του πολυμερούς εμπορικού συστήματος καταδεικνύει την βαρύτητα που προσδίδεται στο θέμα του περιβάλλοντος.

Σταδιακά, λοιπόν, τις τελευταίες δεκαετίες η προστασία του περιβάλλοντος έχει αναδειχθεί σε μείζον θέμα, σχετιζόμενο άμεσα με τη διεθνή εμπορική πολιτική στο πλαίσιο αρχικώς της GATT και του Π.Ο.Ε. εν συνεχεία. Η ανησυχία για το περιβάλλον δεν γνωρίζει πλέον σύνορα καθώς οι περιβαλλοντικά ευαισθητοποιημένοι πολίτες φαίνεται να ενδιαφέρονται για το τί συμβαίνει σε παγκόσμιο επίπεδο, ακόμα και σε μέρη του πλανήτη που δεν συνδέονται άμεσα με τη δική τους ζώνη διαβίωσης. Η κεντρική ιδέα αυτού του "non-use value" (Frankel, 2003) είναι ακριβώς ότι πολλοί άνθρωποι ενδιαφέρονται για περιοχές του κόσμου που ποτέ δεν θα δουν αλλά απαιτούν την προστασία τους για την διατήρηση της ισορροπίας του οικοσυστήματος αλλά και την κληροδότησή τους στις επόμενες γενεές.

Η περιβαλλοντική μόλυνση συνιστά κλασσική περίπτωση εξωτερικότητας. Αυτό σημαίνει ότι τα άτομα, οι επιχειρήσεις ή και οι χώρες ξεχωριστά δεν έχουν κίνητρο να περιορίσουν τη μόλυνση που προκαλούν γιατί σε ένα σύστημα αγοράς τα κόστη επιβαρύνουν άλλους. Η φράση *"tragedy of the commons"* χρησιμοποιήθηκε αρχικά για τα κοινόχρηστα βοσκοτόπια ενός χωριού τα οποία κινδύνευαν από την υπερβολική βοσκή αν κάθε κτηνοτρόφος είχε δικαίωμα σε ελεύθερη και απεριόριστη χρήση.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

Η αειφόρος ανάπτυξη, επιπλέον, ως «προαπαιτούμενο» άνοιξε νέες προοπτικές και έφερε νέα δεδομένα στην εκπλήρωση του διπλού στόχου της μεγέθυνσης μέσω του εμπορίου και της περιβαλλοντικής προστασίας.

Στην παρούσα μελέτη θα εστιάσουμε στην εξέταση του αν και κατά πόσον μπορεί το ελεύθερο εμπόριο να είναι επωφελές για το περιβάλλον, με ποιόν τρόπο συνδέονται αυτά τα δύο, ποιές είναι οι συνέπειες της διασύνδεσης εμπορίου-περιβάλλοντος και τι είδους συνεργασία απαιτείται σε διεθνές επίπεδο για την αντιμετώπιση της περιβαλλοντικής επιβάρυνσης.

2. ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΕΜΠΟΡΙΟ

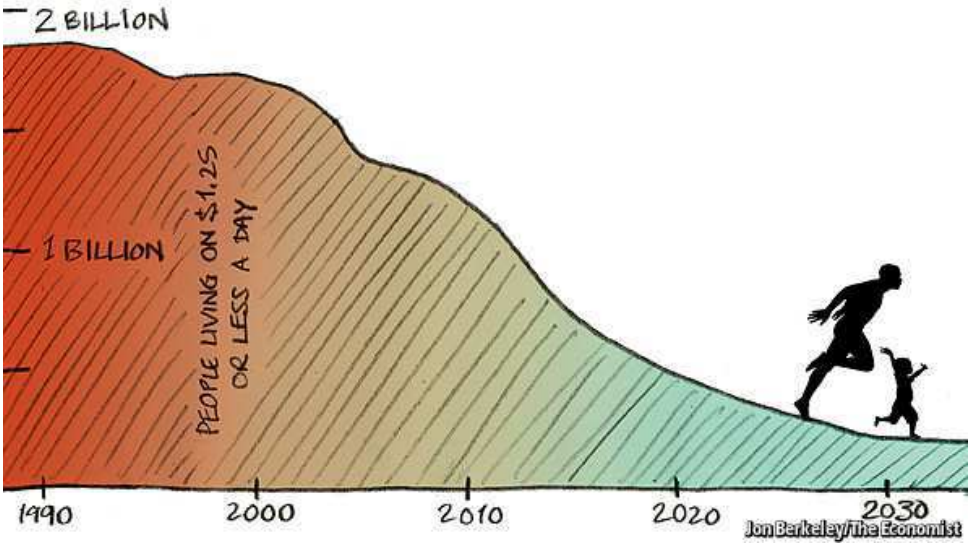
Οι κλασσικοί οικονομολόγοι υποστηρίζουν ότι το ελεύθερο εμπόριο οδηγεί σε ευημερία των λαών, άποψη αποδεκτή από τη μεγαλύτερη μερίδα των επιστημόνων σήμερα. Η οικονομική ανάλυση δείχνει ότι το ελεύθερο εμπόριο αυξάνει το παγκόσμιο προϊόν επιτρέποντας την εξειδίκευση μεταξύ των χωρών. Η εξειδίκευση επιτρέπει στα κράτη να αξιοποιήσουν τους παραγωγικούς τους συντελεστές παράγοντας το αγαθό εκείνο στο οποίο έχουν συγκριτικό πλεονέκτημα μετατοπίζοντας έτσι προς τα δεξιά την παγκόσμια PPF. Αυτό σημαίνει μεγαλύτερη ποσότητα παραγομένων αγαθών και υπηρεσιών παγκοσμίως και μεγιστοποίηση της χρησιμότητας και της ευημερίας των καταναλωτών.

Επιπλέον, μέσω των εμπορικών συναλλαγών υπάρχει διάχυση και διασπορά τεχνογνωσίας, τεχνολογίας, υποδομών και προϊόντων. Η αύξηση των ανταγωνιστικών πιέσεων οδηγεί στην καινοτομία και την επένδυση, στοιχεία που επίσης ευνοούν την αύξηση του παγκόσμιου ΑΕΠ ενώ σε αυτό συντελεί και η αποτελεσματικότερη κατανομή και χρήση των πόρων που προάγουν την οικονομική μεγέθυνση.

Περαιτέρω και βάσει των παραπάνω, προκύπτει ότι το διεθνές εμπόριο-μέσω της ανάπτυξης- αποτελεί σοβαρή αιτία μείωσης του ποσοστού των ατόμων που ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

Μεταξύ 1990 και 2010 (περίοδος μεγάλης απελευθέρωσης του εμπορίου) ο αριθμός τους μειώθηκε κατά το ήμισυ ως ποσοστό του συνολικού πληθυσμού στις αναπτυσσόμενες χώρες, από το 43% στο 21%, μία μείωση της τάξης του ενός δισεκατομμυρίου ανθρώπων.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

Υποσιτισμός ανά την υφήλιο, 1990-2 έως 2012-4

Αριθμός υποσιτιζόμενων και επικράτηση(%) υποσιτισμού

	1990-2 No.	**1990-2 %**	**2012-4 No.**	**2012-4 %**
Παγκοσμίως	**1,014.5**	**18.7**	**805.3**	**11.3**
Ανεπτυγμένες περιοχές	**20.4**	**<5**	**14.6**	**<5**
Αναπτυσσόμενες περιοχές	**994.1**	**23.4**	**790.7**	**14.5**
Αφρική	**182.1**	**27.7**	**226.7**	**20.5**
Υποσαχάρια Αφρική	176.0	33.3	214.1	23.8
Ασία	**742.6**	**23.7**	**525.6**	**12.7**
Ανατολική Ασία	295.2	23.2	161.2	10.8
Νοτιοανατολική Ασία	138.0	30.7	63.5	10.3
Νότια Ασία	291.7	24.0	276.4	15.8
Λατινική Αμερική-Καραϊβική	**68.5**	**15.3**	**37.0**	**6.1**
Ωκεανία	**1.0**	**15.7**	**1.4**	**14.0**

Πηγή: FAO The State of Food Insecurity in the World 2014 p. 8

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

Γίνεται, λοιπόν, φανερό ότι το άνοιγμα στο εμπόριο έχει θετικά αποτελέσματα σε μια οικονομία καθώς μπορεί, εκτός από τη βελτίωση των οικονομικών μεγεθών, να λειτουργήσει θετικά και σε άλλες παραμέτρους όπως η εδραίωση της ειρήνης και η αποφυγή ρήξεων μεταξύ εμπορικών εταίρων ή και άνοιγμα διαύλων πολιτιστικής αλληλεπίδρασης.

Όλα τα παραπάνω καταδεικνύουν τη σχέση μεταξύ εμπορίου και άλλων παραγόντων. Υπάρχουν, ωστόσο, διασυνδέσεις του εμπορίου και με άλλα ζητήματα με εξίσου μεγάλη σημασία όπως είναι εν προκειμένω το περιβάλλον. Υπάρχει μια μεγάλη αλληλεξάρτηση μεταξύ εμπορίου και περιβάλλοντος, θέμα το οποίο έχει αποτελέσει αντικείμενο πολλών μελετών από επιστήμονες οι οποίοι προσπαθούν να εντοπίσουν τις ρίζες, τα πλεονεκτήματα και τις συνέπειες αυτής της σχέσης. Το εμπόριο έχει θετική επίδραση σε πολλούς τομείς, μεταξύ των οποίων και το περιβάλλον, πολλές φορές όμως το επιβαρύνει. Αυτή ακριβώς η συζήτηση αποτελεί τον κεντρικό πυρήνα της παρούσας μελέτης.

3. ΕΜΠΟΡΙΟ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Στις αρχές της δεκαετίας το '70 ο Οργανισμός για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη (ΟΟΣΑ-OECD)-πολυμερής οργάνωση αποτελούμενη από εκβιομηχανισμένες χώρες- εξέφρασε την ανησυχία του σχετικά με τις επιπτώσεις που θα είχαν στην οικονομία οι περιβαλλοντικές ρυθμίσεις. Εστίαζε στο θέμα της ανταγωνιστικότητας, δηλ. στο πώς το νέο κύμα περιβαλλοντικών νόμων που απαιτούσαν από τις επιχειρήσεις να επενδύσουν σε εξοπλισμό για τη μείωση της μόλυνσης θα έπληττε την ανταγωνιστικότητά τους στο πεδίο του εμπορίου.

Η σχέση εμπορίου-περιβάλλοντος, ωστόσο, άρχισε να απασχολεί σημαντικά στις αρχές του '90 με την απόφαση της GATT- η οποία το 1994 αντικαταστάθηκε από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου(ΠΟΕ)- στην υπόθεση τόνου/δελφινιού με αντιδίκους το Μεξικό και τις ΗΠΑ. Στη συγκεκριμένη υπόθεση- και σύμφωνα με το άρθρο XI της GATT που θέτει όρια στους περιορισμούς ή τις απαγορεύσεις στις εισαγωγές- απεφάνθη ότι η απαγόρευση των ΗΠΑ στις εισαγωγές τόνου από κράτη όπου η αλίευσή του γινόταν με μεθόδους που σκότωναν τα δελφίνια, παραβίαζε τους όρους της GATT. Ομοίως, το 1998 ο ΠΟΕ καταδίκασε τις ΗΠΑ για την απαγόρευση που είχε

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

επιβάλλει στις εισαγωγές γαρίδας από χώρες όπου η αλίευσή τους γινόταν με τρόπο που προκαλούσε θάνατο στις θαλάσσιες χελώνες. Αυτές οι υποθέσεις έθεσαν στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος τα θέματα εμπορίου-περιβάλλοντος.

Νομοθετικό πλαίσιο.

Οι υπάρχουσες ρυθμίσεις στο πεδίο του εμπορίου μπορεί να θεωρηθούν προβληματικές σε ό,τι αφορά τη σχέση τους με τις διεθνείς περιβαλλοντικές ρυθμίσεις. Οι περιβαλλοντιστές εκφράζουν φόβους ότι το έργο ετών για την επίτευξη των Συνθηκών για το περιβάλλον κινδυνεύει να εκμηδενιστεί αν οι ρυθμίσεις του ΠΟΕ για το εμπόριο χρησιμοποιηθούν για να αποτρέψουν την εφαρμογή αυτών των συνθηκών με την αιτιολογία ότι παραβιάζουν τις αρχές του ελεύθερου εμπορίου. Η ανάγκη για περισσότερη σαφήνεια στη σχέση περιβάλλοντος- εμπορίου στηρίζεται στο ότι ο ΠΟΕ διαθέτει έναν μηχανισμό επίλυσης των διαφορών μεταξύ μελών του για θέματα εμπορίου. Όταν οι διαφορές αυτές εμπίπτουν και στο πεδίο υπαρχουσών περιβαλλοντικών συνθηκών, το νομικό θέμα που προκύπτει είναι πού ακριβώς θα δοθεί βαρύτητα: στο περιβάλλον ή το εμπόριο. Σε γενικές γραμμές, η επίλυση τέτοιων διαφορών επιχειρείται να περιλαμβάνει μια ρύθμιση που θα ικανοποιεί και τις δύο αξιώσεις.

Υπάρχουν περισσότερες από διακόσιες πολυμερείς περιβαλλοντικές συνθήκες*(Multilateral Environmental Agreements-MEAs)* εκ των οποίων περίπου είκοσι χρησιμοποιούν εμπορικά μέτρα σαν εργαλεία επιβολής τους. Το πιο εξέχον παράδειγμα είναι το άκρως αποτελεσματικό Πρωτόκολλο του Μόντρεαλ. Γενικότερα, η εφαρμογή των αρχών του ελεύθερου εμπορίου και των όρων των περιβαλλοντικών συνθηκών διέπεται από τις εξής αρχές όπως τις έχει θέσει ο ίδιος ο ΠΟΕ(WTO TN/TE/W/68):

-Αμοιβαία υποστήριξη: Οι προσπάθειες για την διαφύλαξη ενός πολυμερούς εμπορικού συστήματος απαλλαγμένου από διακρίσεις πρέπει να συμπορεύεται με την δέσμευση για αειφόρο ανάπτυξη.

-Ισοτιμία: Τόσο οι *MEAs* όσο και η Συνθήκη του ΠΟΕ αποτελούν νομοθετήματα Διεθνούς Δικαίου και μάλιστα ισοβαρή.

-Διακριτότητα: Οι *MEAs* και ο ΠΟΕ έχουν ξεχωριστές αρμοδιότητες μέσα σε ένα κοινό πολυμερές πλαίσιο διακυβέρνησης.

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

-Διαφάνεια: Για το σκοπό της ενίσχυσης της αμοιβαίας υποστήριξης εμπορίου και περιβάλλοντος θα λειτουργεί ένας μηχανισμός για την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ ΠΟΕ και *MEAs*.

4. **ΣΧΕΣΗ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.**

Σε σχέση με τα παραπάνω, προκύπτει το πολύ σοβαρό ζήτημα του αν οι πολιτικές εμπορίου και περιβάλλοντος πρέπει να συνδέονται ή να είναι διαχωρισμένες. Στο παρελθόν τα δύο αυτά θέματα ετύγχαναν ξεχωριστής αντιμετώπισης. Οι εμπορικές συμφωνίες όπως η *GATT* διαχειρίζονταν θέματα εμπορίου ενώ η περιβαλλοντική πολιτική καθοριζόταν είτε ενδοκρατικά είτε με ξεχωριστές *MEAs* σε περίπτωση διασυνοριακής μόλυνσης. Η διόγκωση του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής έδωσε άλλη διάσταση στο θέμα καθώς έχει καταστεί σαφές ότι αυτή μπορεί να αποτραπεί μόνο μέσω διεθνούς συνεργασίας.

Οι Daly και Goodland(1994) θεωρούν ότι το ελεύθερο εμπόριο και οι περιβαλλοντικές πολιτικές δεν πρέπει να εμπλέκονται, καθώς υπάρχει κίνδυνος η απελευθέρωση του εμπορίου να οδηγήσει σε *"race to the bottom"* στην πολιτική για το περιβάλλον. Συγκεκριμένα, εκφράζονται φόβοι ότι οι κυβερνήσεις δεν θα προχωρούν στην υιοθέτηση των κατάλληλων περιβαλλοντικών μέτρων για να μην δημιουργήσουν συγκριτικό μειονέκτημα για τις επιχειρήσεις τους, θα χαλαρώνουν δηλαδή την περιβαλλοντική τους πολιτική για να τις προστατέψουν από τον ξένο ανταγωνισμό. Η συζήτηση π.χ. για το αν τα κράτη δικαιούνται να απαγορεύουν εισαγωγές ή να απαιτούν σχετική αναγραφή στα γενετικά τροποποιημένα προϊόντα τροφοδοτούνται από ανησυχίες ότι τέτοιες πολιτικές υποκρύπτουν προστατευτισμό. Στη βάση τους αυτά τα θέματα έχουν να κάνουν με το κατά πόσον μπορεί να χρησιμοποιηθεί η περιβαλλοντική πολιτική για να διαστρεβλωθούν οι ροές εμπορίου.

Όσοι προκρίνουν το διαχωρισμό εμπορικής και περιβαλλοντικής πολιτικής προβάλλουν επίσης το επιχείρημα ότι οι χώρες με υψηλό εισόδημα θα επιβάλλουν αυστηρά περιβαλλοντικά πρότυπα στις χώρες χαμηλότερου εισοδήματος στερώντας τους το όποιο φυσικό συγκριτικό πλεονέκτημα διαθέτουν και υποβάλλοντάς τες σε εμπορικούς περιορισμούς σε περίπτωση αποτυχίας τους να ανταποκριθούν σε αυτά τα πρότυπα. Για παράδειγμα, περιορισμοί στις εκπομπές

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

αερίων ή στην απόρριψη των αποβλήτων στις αναπτυσσόμενες χώρες θα επηρεάσουν τις ροές εμπορίου και θα δημιουργήσουν συγκρούσεις μεταξύ εμπορικών και περιβαλλοντικών πολιτικών.

Επιπλέον, γίνεται γενικότερα αποδεκτό ότι, ενώ το ελεύθερο εμπόριο αποτελεί από μόνο του έναν ξεκάθαρο στόχο, στις περιβαλλοντικές διαπραγματεύσεις εμπλέκονται διάφορα θέματα. Ειδικά αν υπάρχουν διαφορετικές απόψεις ως προς την σοβαρότητα των περιβαλλοντικών προβλημάτων όπως ο καθορισμός του επιπέδου αέριων εκπομπών ή του κόστους μείωσής τους. Για τους λόγους αυτούς οι διεθνείς διαπραγματεύσεις για το περιβάλλον και το εμπόριο πολύ συχνά έλαβαν χώρα ξεχωριστά. Έτσι, οι υποστηρικτές του διαχωρισμού των δύο πολιτικών θεωρούν ότι τα εργαλεία εμπορικής και περιβαλλοντικής πολιτικής πρέπει να χρησιμοποιούνται ανεξάρτητα και για την αντιμετώπιση των αντίστοιχων προβλημάτων.

Στον αντίποδα, οι Grossman και Krueger (1993) θεωρούν ότι οι φόβοι περί *"race to the bottom"* δεν υποστηρίζονται από την εμπειρική έρευνα και ότι το εμπόριο αποβαίνει επωφελές για το περιβάλλον καθώς αυξάνει τα πραγματικά εισοδήματα επιτρέποντας στα κράτη να μπορούν να ακολουθήσουν μια αποτελεσματικότερη περιβαλλοντική πολιτική. Εξάλλου, η διασυνοριακή μόλυνση καθιστά αναγκαία την διασύνδεση εμπορίου-περιβάλλοντος. Είναι πολλές οι δραστηριότητες εκείνες που επιβαρύνουν το περιβάλλον, έτσι η ανάγκη να ελεγχθούν οι εξωτερικότητες επιβάλλουν την συμπόρευση των εμπορικών και περιβαλλοντικών στόχων για την χάραξη της βέλτιστης οικονομικής πολιτικής. Από αυτή την άποψη, η συσχέτιση είναι αναπόφευκτη καθώς μεταβολές στους εμπορικούς περιορισμούς θα μεταβάλλουν τις συναρτήσεις της μόλυνσης και θα επηρεάσουν το παγκόσμιο επίπεδό της.

Την σχετική αρθρογραφία[1] έχουν απασχολήσει ειδικότερα δύο ζητήματα: πρώτον η χρησιμοποίηση της περιβαλλοντικής πολιτικής σαν υποκατάστατο της εμπορικής (Steiger,2001, Ederington, 2001, 2002) και δεύτερον, η χρησιμοποίηση της εμπορικής πολιτικής για την επίτευξη περιβαλλοντικών στόχων(Markusen, 1975). Η συζήτηση για φαινόμενα *"race to the bottom"* στα περιβαλλοντικά πρότυπα π.χ., εγείρεται από ανησυχίες ότι η απελευθέρωση του εμπορίου θα πιέσει τις κυβερνήσεις να χαλαρώσουν την περιβαλλοντική τους πολιτική για να θωρακίσουν τις επιχειρήσεις τους απέναντι στον ξένο ανταγωνισμό. Όπως και η συζήτηση για το αν τα κράτη

[1] Π.χ. Raucher(2001), Ulph(1997), Esty(1994), Bhagwati and Srinivasan(1996).

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

επιτρέπεται να απαγορεύουν την εισαγωγή γενετικά τροποποιημένων οργανισμών ή να επιβάλλουν σχετική σήμανση τροφοδοτείται από την πιθανότητα να χρησιμοποιείται η περιβαλλοντική πολιτική για να επηρεάζονται οι ροές εμπορίου.

Υποκατάσταση της εμπορικής πολιτικής από την περιβαλλοντική.

Σε ό,τι αφορά αυτό το ζήτημα, η μεγάλη ανησυχία έγκειται στο ότι άπαξ και αρθούν οι εμπορικοί περιορισμοί, οι κυβερνήσεις θα χαλαρώσουν την περιβαλλοντική τους πολιτική προκειμένου να βοηθήσουν τις εγχώριες επιχειρήσεις έναντι των ξένων ανταγωνιστών τους. Αυτό μπορεί να γίνει για τους εξής τρείς λόγους, όπως καταγράφονται στην αρθρογραφία (Copeland and Taylor, 2003):

- για την δημιουργία ευνοϊκότερων όρων εμπορίου, στην περίπτωση που η χώρα είναι αρκετά μεγάλη ώστε να επηρεάσει τις παγκόσμιες τιμές,
- για να δώσει στρατηγικό πλεονέκτημα στις επιχειρήσεις της, σε περίπτωση που έχουν μεγάλη δύναμη αγοράς,
- τέλος, υποκύπτοντας σε πολιτικές πιέσεις από ομάδες συμφερόντων ακόμα και σε μικρές ανταγωνιστικές οικονομίες.

Σε κάθε περίπτωση, η σύναψη μιας συμφωνίας ελεύθερου εμπορίου περιορίζει τα διαθέσιμα εργαλεία προστατευτισμού αλλά όχι και την πίεση για προστασία. Αν η κυβέρνηση έχει πρόσβαση σε εργαλεία που μπορούν να υποκαταστήσουν την εμπορική πολιτική, μπορεί να τα χρησιμοποιήσει υπονομεύοντας έτσι το κύρος της συμφωνίας. Αυτό έχει σημαντικές συνέπειες στη σχέση εμπορίου-περιβάλλοντος.

Η υποκατάσταση αυτή μπορεί να στοχεύει την περιβαλλοντική επιβάρυνση τόσο από την παραγωγή όσο και από την κατανάλωση. Στην πρώτη περίπτωση, τα περιβαλλοντικά μέτρα στοχεύουν τις εγχώριες επιχειρήσεις και έγκεινται ως επί το πλείστον στην χαλάρωση ή την αυστηροποίηση των ρυθμίσεων ώστε να αυξηθούν ή να μειωθούν τα κόστη παραγωγής τους. Στη δεύτερη περίπτωση που αφορά στη μόλυνση από την κατανάλωση αγαθών (όπως οι εκπομπές των

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

αυτοκινήτων), η περιβαλλοντική πολιτική στοχεύει στα χαρακτηριστικά του προϊόντος και έτσι εφαρμόζεται και στα εγχώρια και στα εισαγόμενα αγαθά. Κατά συνέπεια, μπορεί να περιοριστεί η πρόσβαση στην αγορά μη συμμορφούμενων προϊόντων αλλά και να επηρεαστούν τα κόστη παραγωγής τόσο των εγχώριων όσο και των ξένων αγαθών.[2]

Οι κυβερνήσεις, λοιπόν, έχουν πολλά κίνητρα να προστατεύσουν τις επιχειρήσεις τους θέτοντας συγκεκριμένα πρότυπα στα αγαθά. Προκειμένου να αποφευχθεί η χρησιμοποίηση αυτής της δυνατότητας ως προστατευτικού μηχανισμού, οι εμπορικές συμφωνίες διέπονται από την αρχή η οποία αποτελεί βασικό πυλώνα του ρυθμιστικού συστήματος του ΠΟΕ, την αρχή των μη-διακρίσεων και η οποία είναι διττή: πρώτον, η ρήτρα του *πλέον ευνοούμενου έθνους* απαιτεί όλα τα προνόμια που παραχωρούνται σε ένα προϊόν από ένα κράτος-μέλος του ΠΟΕ (π.χ. μειώσεις δασμών) να παραχωρούνται και σε όλα τα «παρόμοια» προϊόντα των υπολοίπων κρατών μελών.[3] Δεύτερον, ρήτρα της *εθνικής μεταχείρισης* συνεπάγεται ότι τα κράτη μέλη του ΠΟΕ οφείλουν να αντιμετωπίζουν «παρόμοια» αγαθά ξένων παραγωγών όπως τα δικά τους, εγχωρίως παραγόμενα αγαθά, π.χ. σε ό,τι αφορά εσωτερικούς φόρους και ρυθμίσεις (Khalilian, 2009).

Όλη η παραπάνω ανάλυση περί υποκατάστασης της εμπορικής πολιτικής από την περιβαλλοντική έχει δεχθεί κριτική λόγω μιας εγγενούς αδυναμίας της: θεωρεί ότι η περιβαλλοντική πολιτική είναι η μόνη που μπορεί να υποκαταστήσει την εμπορική. Οι κυβερνήσεις, όμως, έχουν στη διάθεσή τους και άλλα μέσα όπως απευθείας μεταβιβάσεις, πολιτικές επιδότησης της παραγωγής και εγχώριας φορολογίας. Αν θεωρήσουμε ότι υπάρχει και αυτή η δυνατότητα, τότε η πιθανότητα διάβρωσης της περιβαλλοντικής πολιτικής μειώνεται σημαντικά. Γενικότερα, δεν μπορεί να υπάρξει μια συνολική ασφαλής πρόβλεψη σχετικά με τη συμπεριφορά της περιβαλλοντικής πολιτικής καθώς εξαρτάται πολύ από τα διαθέσιμα εργαλεία και την αντίδραση της αγοράς (Copeland and

[2] Υπάρχουν περιπτώσεις όπου κάποιες χώρες επιχείρησαν να συνδέσουν την εισαγωγή προϊόντων στις αγορές τους με τις μεθόδους παραγωγής (Production and Process Methods-PPMs) του αγαθού στην χώρα προέλευσης ορίζοντας συγκεκριμένα standards που έπρεπε να τηρούνται (η απαγόρευση των ΗΠΑ στις εισαγωγές τόνου από το Μεξικό αποτελεί το πιο τρανταχτό παράδειγμα). Αυτή η συμπεριφορά έχει κριθεί μάλλον μη νόμιμη από τον ΠΟΕ και αποτελεί γενικότερο αντικείμενο συζητήσεων

[3] Υπάρχει, ωστόσο, κάποια σύγχυση σχετικά με το εύρος του όρου «παρόμοια» στις διατάξεις του ΠΟΕ γιατί δεν υπάρχει σχετικός σαφής ορισμός στις ιδρυτικές συνθήκες των ΠΟΕ/GATT. Έτσι, αυτό κρίνεται κατά περίπτωση με γενική κατευθυντήρια γραμμή το ότι μια επιβαρυντική για το περιβάλλον μέθοδος παραγωγής που δεν επηρεάζει το τελικό προϊόν δεν αποτελεί ισχυρή βάση για διαφοροποίηση, αντίθετα απ' ό,τι συμβαίνει για προϊόντα απευθείας ζημιογόνα, δηλ. μπορεί να απαγορευτεί η εισαγωγή "ρυπογόνων αγαθών".

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

Taylor,2003). Πρέπει να σημειωθεί ότι πολλές έρευνες βρίσκουν ότι, πράγματι, η μόλυνση μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως εργαλείο προστατευτισμού και άρα οι περιβαλλοντικές ρυθμίσεις παίζουν ρόλο. Αυτό το οποίο πρέπει να διερευνάται περαιτέρω, όμως, είναι όχι το αν είναι σημαντική η περιβαλλοντική πολιτική αλλά το αν οι κυβερνήσεις έχουν λόγο να τη χειραγωγούν για να επηρεάσουν τις ροές εμπορίου.

Υποκατάσταση της περιβαλλοντικής πολιτικής από την εμπορική.

Πρέπει η εμπορική πολιτική να χρησιμοποιείται για την επίτευξη περιβαλλοντικών στόχων; Το ερώτημα αυτό εντάσσεται στο πλαίσιο δύο ζητημάτων. Πρώτον, υπάρχει μια κοινή ανησυχία ότι το εμπόριο θα αυξήσει τη μόλυνση και άρα επιβολή εμπορικών περιορισμών σημαίνει λιγότερη μόλυνση. Δεύτερον, υπάρχουν περιπτώσεις όπου οι πολίτες μιας χώρας θέλουν να επιτύχουν έναν περιβαλλοντικό στόχο σε μια άλλη χώρα.

Σε σχέση με το πρώτο, η θεωρητική ανάλυση είναι ξεκάθαρη: οι εμπορικοί περιορισμοί δεν αποτελούν την πρώτη καλύτερη επιλογή για τη διευθέτηση προβλημάτων που συνδέονται με το περιβάλλον. Αν η περιβαλλοντική πολιτική εσωτερικοποιεί πλήρως τις εξωτερικότητες(αν δηλ. αυτές οι εξωτερικότητες υπολογίζονται και επιβαρύνουν εκείνους οι οποίοι είναι υπεύθυνοι για αυτές), τότε δεν υπάρχει λόγος παρέμβασης μέσω εμπορικών περιορισμών. Αν δεν συμβαίνει αυτό, τότε η εμπορική πολιτική θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για να περιορίσει τη μόλυνση σαν δεύτερη καλύτερη εναλλακτική. Σε αυτή την περίπτωση, το ερώτημα που προκύπτει είναι ***γιατί*** δεν λειτουργεί καταρχήν η περιβαλλοντική πολιτική. Τα επιχειρήματα περί εμποδίων όπως η ασύμμετρη πληροφόρηση, ο γραφειοκρατικός λαβύρινθος, οι πολιτικές πιέσεις κλπ., δεν εξηγούν γιατί δεν βαρύνεται από αυτά και η εμπορική πολιτική(Copeland and Taylor,2003).

Παρότι η χρησιμοποίηση της εμπορικής πολιτικής για περιβαλλοντικούς σκοπούς μοιάζει απλή και ελκυστική, υπάρχουν σοβαρές αντιρρήσεις για την αποτελεσματικότητά της. Λόγω των σύνθετων επιδράσεων της απελευθέρωσης του εμπορίου στην γενικότερη ισορροπία, η επιλογή της κατάλληλης εμπορικής πολιτικής για την αποφυγή περιβαλλοντικής ζημίας καθίσταται δύσκολη. Επιπλέον, το ελεύθερο εμπόριο μπορεί να αποδειχθεί επωφελές ακόμα και αν η περιβαλλοντική

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

πολιτική είναι δυσλειτουργική: οι συνολικές επιπτώσεις του εμπορίου στην ευημερία εξαρτώνται τόσο από το συγκριτικό πλεονέκτημα μιας χώρας όσο και από τα εργαλεία της περιβαλλοντικής της προστασίας. Για παράδειγμα, σε μία χώρα με συγκριτικό πλεονέκτημα σε ένα «καθαρό» αγαθό- τόσο από πλευράς παραγωγής όσο και από πλευράς κατανάλωσης-, ακόμα και αν έχει χαλαρή περιβαλλοντική πολιτική, το ελεύθερο εμπόριο θα αυξήσει την ευημερία γιατί θα αποφορτίζει την περιβαλλοντική επιβάρυνση. Εναλλακτικά, αν η χώρα έχει συγκριτικό πλεονέκτημα σε ένα ρυπογόνο αγαθό, η επίδραση του ελεύθερου εμπορίου στην ευημερία εξαρτάται από την στόχευση της περιβαλλοντικής πολιτικής αλλά και από τα *scale, composition* και *technique effects* του εμπορίου(αναλύονται σε επόμενο κεφάλαιο).Αν τα περιβαλλοντικά κόστη δεν εσωτερικοποιούνται, το ελεύθερο εμπόριο μπορεί να μην βελτιώνει την ευημερία Τέλος, σε ότι αφορά στην επίδραση του *pollution haven*, δεν φαίνεται αυτό να είναι το πιο καθοριστικό στοιχείο στη δημιουργία συγκριτικού πλεονεκτήματος. Ένα κομμάτι της έρευνας βρίσκει ότι μεγαλύτερη βαρύτητα έχει η κατανομή των παραγωγικών συντελεστών και άλλα εθνικά χαρακτηριστικά της χώρας (Antweiler, Copeland and Taylor, 2001).

Σχετικά με το αν η εμπορική πολιτική πρέπει να αποτελεί μέσον επίτευξης περιβαλλοντικών σκοπών σε ξένες χώρες, ούτε εδώ φαίνεται η επιλογή αυτή να είναι η πιο αποτελεσματική. Ενώ, πράγματι, μπορεί η απαγόρευση εισαγωγών από χώρες με αμφίβολες πολιτικές και πρακτικές να έχει συνέπειες για το περιβάλλον, αυτές μπορεί να μην είναι πάντα θετικές. Ο περιορισμός της πρόσβασης των αναπτυσσόμενων χωρών στις αγορές των ανεπτυγμένων είναι πιθανόν να μειώσει τα εισοδήματά τους και την βούλησή τους να υιοθετήσουν αυστηρότερα περιβαλλοντικά πρότυπα. Μπορεί, μάλιστα, να δημιουργήσει αντίθετα κίνητρα μειώνοντας την αξία των φυσικών πόρων και να διογκώσει τα περιβαλλοντικά προβλήματα που πηγάζουν από την έλλειψη ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων σε αυτούς. Μια τέτοια απαγόρευση εισαγωγών μπορεί να οδηγήσει τις αναπτυσσόμενες χώρες σε ακόμα πιο επιβαρυντικές για το περιβάλλον πρακτικές. Η αποτίμηση των αγαθών εξαρτάται από το ***κόστος ευκαιρίας*** τους. Τα περιβαλλοντικά αγαθά έχουν τυπικά μια ελαστικότητα εισοδήματος μεγαλύτερη από τη μονάδα υπό την έννοια ότι μια αύξηση στο εισόδημα ανεβάζει την προδιδόμενη στο περιβάλλον αξία. Αντίθετα, όσο πιο πιεστικές είναι οι άλλες ανάγκες, τόσο λιγότερη έμφαση δίνεται στις περιβαλλοντικές αξίες (Andersson, 1992). Αυτό σε καμία περίπτωση δε σημαίνει ότι οι ευαισθητοποιημένοι πολίτες σε μια χώρα δεν πρέπει να αντιδρούν

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

ενώ πλήττεται το περιβάλλον στις αναπτυσσόμενες χώρες. Σημαίνει μάλλον ότι θα έπρεπε να εφαρμόσουν αποτελεσματικές πολιτικές προς μια θετική αλλαγή μέσω απευθείας οικονομικών κινήτρων, μεταφορά εμπειρίας και τεχνογνωσίας και αύξηση των δυνατοτήτων αυτών των χωρών.

5. ΔΙΑΣΥΝΔΕΣΗ ΕΜΠΟΡΙΟΥ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Αρνητικές συνέπειες.

α) *"Race to the bottom".*

Το ενδεχόμενο εμφάνισης ενός τέτοιου φαινομένου αποτελεί ίσως την ισχυρότερη βάση του φόβου ότι το διεθνές εμπόριο και οι επενδύσεις ειδικότερα θα ασκήσουν καθοδικές πιέσεις στα περιβαλλοντικά πρότυπα των χωρών βλάπτοντας έτσι το περιβάλλον σε παγκόσμιο επίπεδο. Οι κυβερνήσεις θα διστάζουν να εφαρμόσουν τις απαιτούμενες περιβαλλοντικές πολιτικές φοβούμενες ότι θα δημιουργήσουν συγκριτικό μειονέκτημα στις εγχώριες επιχειρήσεις. Επιχειρηματίες αλλά και σωματεία εργαζομένων ανησυχούν για τον ανταγωνισμό από το εξωτερικό. Όταν η νομοθεσία του κράτους ανεβάζει τα κόστη τους, φοβούνται ότι δεν θα είναι πλέον ανταγωνιστικοί σε σχέση με τις ξένες επιχειρήσεις. Προειδοποιούν για απώλεια θέσεων εργασίας, μείωση των πωλήσεων αλλά και των εγχώριων επενδύσεων στο εξωτερικό.[4] Έτσι, οι ντόπιοι παραγωγοί κρούουν τον κώδωνα του κινδύνου σχετικά με την ανταγωνιστικότητα σαν μέσο πολιτικής πίεσης προς τις κυβερνήσεις τους ώστε να ελαχιστοποιήσουν το βάρος της νομοθεσίας.[5] Στον αντίποδα, οικονομολόγοι σαν τους Grossman και Krueger(1993) υποστηρίζουν ότι η απελευθέρωση του εμπορίου θα σημάνει αύξηση των πραγματικών εισοδημάτων επιτρέποντας στις χώρες να χρηματοδοτήσουν καλύτερες περιβαλλοντικές πολιτικές. Επικαλούνται την καμπύλη Kuznets (Environmental Kuznets Curve-EKC)-αναλύεται παρακάτω- η οποία με το πεταλοειδές της σχήμα δείχνει ότι οι περιβαλλοντικές συνθήκες

[4] Οι Levinson και Taylor βρίσκουν, πράγματι, ότι στις Η.Π.Α. οι κλάδοι εκείνοι που επιβαρύνθηκαν με τα μεγαλύτερα περιβαλλοντικά κόστη σημείωσαν και τη μεγαλύτερη αύξηση στις καθαρές εισαγωγές.

[5] Τι είναι ανταγωνιστικότητα; Οι οικονομολόγοι συνήθως ισχυρίζονται ότι ανησυχίες σχετικά με τη διεθνή ανταγωνιστικότητα, αν μεταφραστούν σαν φόβοι για εμπορικά ελλείμματα, είναι άκαιρες , πράγμα το οποίο υπονοεί ότι δεν θα πρέπει να επηρεάζουν τον σχεδιασμό μιας ορθολογικής πολιτικής. Όμως, οι Ederington και Minier(2002) βρίσκουν οικονομετρικά ότι κάποιες χώρες όντως χρησιμοποιούν την περιβαλλοντική νομοθεσία για να επηρεάσουν τις ροές εμπορίου-τείνουν να υιοθετούν χαλαρότερα περιβαλλοντικά μέτρα για τις επιχειρήσεις εκείνες που ανταγωνίζονται τις εισαγωγές απ' ότι για άλλες.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

τείνουν να επιδεινώνονται μόνο στα πρώιμα στάδια βιομηχανοποίησης ενώ στη συνέχεια βελτιώνονται καθώς τα κράτη επιτυγχάνουν μεσαίου επιπέδου εισοδήματα. Έτσι, ισχυρίζονται, φόβοι περί *race to the bottom* στερούνται βάσης.

Για κάποιους, η φράση *"race to the bottom"* σημαίνει ότι η ισορροπία θα είναι τελικά ένας κόσμος με ελάχιστη ή καθόλου νομοθετική ρύθμιση. Άλλοι τονίζουν ότι, στην πράξη, το ζήτημα που τίθεται δεν είναι απαραίτητα το αν το άνοιγμα στο εμπόριο θα οδηγήσει σε έκπτωση των περιβαλλοντικών προτύπων σε βάθος χρόνου αλλά μάλλον πόσο θα καθυστερήσει η σταδιακή άνοδός τους που θα σημειωνόταν διαφορετικά. Πόσο σημαντικό είναι, όμως, αυτό επί της ουσίας; Οι έρευνες ορισμένων οικονομολόγων καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι η περιβαλλοντική νομοθεσία δεν αποτελεί τον καθοριστικό παράγοντα στην ικανότητα των επιχειρήσεων να είναι ανταγωνιστικές διεθνώς. Στη επιλογή του τόπου εγκατάστασής τους, οι πολυεθνικές φαίνεται να δίνουν μεγαλύτερη προσοχή σε θέματα όπως τα εργατικά κόστη και η πρόσβαση στις αγορές και όχι στην αυστηρότητα της τοπικής περιβαλλοντικής πολιτικής.

Μια σημαντική διάκριση που πρέπει να γίνεται είναι μεταξύ: α) προβληματισμών ότι το ελεύθερο εμπόριο θα οδηγήσει σε καθοδική τροχιά τα περιβαλλοντικά πρότυπα και β) προβληματισμών ότι αυτή καθεαυτή η διαδικασία του ελεύθερου εμπορίου και της οικονομικής μεγέθυνσης θα είναι επιβλαβής για το περιβάλλον (Frankel,2003). Το άνοιγμα των εθνικών οικονομιών στο διεθνές εμπόριο και τις επενδύσεις μπορεί να είναι καθοριστικό και στις δύο περιπτώσεις αλλά μέσα από πολύ διαφορετικά κανάλια. Στην πρώτη περίπτωση, του υποθετικού *race to the bottom*, ο ισχυρισμός είναι ότι το άνοιγμα αυτό υπονομεύει τα περιβαλλοντικά πρότυπα ακόμα και για ένα δεδομένο επίπεδο οικονομικής μεγέθυνσης. Αν αυτό ισχύει, τότε πρόκειται για ένα πολύ κρίσιμο συμπέρασμα από την άποψη του διεθνούς εμπορίου διότι θα συνεπαγόταν ότι, περιορίζοντας με κάποιο τρόπο το εμπόριο και τις επενδύσεις, θα μπορούσαμε να εξασφαλίσουμε ένα καλύτερο περιβάλλον για κάθε δεδομένο επίπεδο του ΑΕΠ. Στη δεύτερη περίπτωση, το συμπέρασμα θα ήταν ότι το άνοιγμα στο εμπόριο επηρεάζει το περιβάλλον μόνο κατά τον τρόπο με τον οποίο οι επενδύσεις ή η εκπαίδευση ή η αύξηση της παραγωγικότητας ή οποιαδήποτε άλλη μορφή ανάπτυξης επηρεάζουν το περιβάλλον, μετακινώντας την οικονομία κατά μήκος της ΕΚC. Η

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

προσπάθεια περιορισμού του εμπορίου στην περίπτωση αυτή θα ήταν μια στρατηγική λιγότερο ελκυστική γιατί θα σήμαινε εσκεμμένη φτωχοποίηση.

Το θέμα του *"race to the bottom"* προέκυψε αρχικά σε τοπικό επίπεδο σχετικά με τις επενδύσεις και την ανταγωνιστικότητα αλλά εξελίχθηκε σε ζήτημα υπερεθνικών διαστάσεων ξεκινώντας από τις Ηνωμένες Πολιτείες. Μέχρι το 1970, κάθε πολιτεία μπορούσε να ορίσει τα δικά της πρότυπα και έτσι υπήρχε διαφοροποίηση στην περιβαλλοντική νομοθεσία. Ό,τι ήταν σωστό για μια πολιτεία δεν ίσχυε αναγκαστικά και για τις υπόλοιπες λόγω μεγάλων διαφορών στο κλίμα, τον πληθυσμό ή το κατά κεφαλήν εισόδημα. Η αποτυχία του συστήματος, όμως, να ελέγξει την διαρροή της μόλυνσης από τη μία πολιτεία στην άλλη καθώς και η αδυναμία των κυβερνήσεων να αντιμετωπίσουν την κινητικότητα των επιχειρήσεων οι οποίες με την μετεγκατάσταση σε άλλες πολιτείες κατάφερναν να ξεφεύγουν από τα περιβαλλοντικά μέτρα, έφερε το πρόβλημα της μόλυνσης και της ρύθμισής της σε ομοσπονδιακό επίπεδο.

Τα ίδια επιχειρήματα ισχύουν για τη διασυνοριακή μόλυνση όπως η τρύπα του όζοντος και η υπερθέρμανση του πλανήτη. Η κινητικότητα του κεφαλαίου και οι ΑΞΕ αποτέλεσαν κρίσιμους παράγοντες σχετικά με αυτό το ζήτημα. Η ραγδαία αύξηση των ΑΞΕ στηρίχθηκε στην άρση των περιορισμών στις επενδύσεις, ιδίως μετά τα μέσα της δεκαετίας του '89. Θεωρητικά, όλες οι αναπτυσσόμενες χώρες είναι σήμερα ανοικτές στις ΑΞΕ ενώ σε αυτή την πορεία έχουν μπει και οι λιγότερο ανεπτυγμένες. Αυτή η άρση πρόσφερε περισσότερες επιλογές στις πολυεθνικές σχετικά με τον τόπο εγκατάστασής τους περιορίζοντας, ωστόσο, την αυτονομία της περιβαλλοντικής πολιτικής των εμπλεκομένων κρατών ξεχωριστά.

Η βασική ανησυχία των περιβαλλοντιστών έγκειται στο ότι οι κυβερνήσεις θα υπονομεύσουν την περιβαλλοντική τους πολιτική για να προσελκύσουν κεφάλαια. Πράγματι, κάποιες έρευνες έχουν δείξει ότι η περιβαλλοντική νομοθεσία παρακάμπτεται όταν πρόκειται για την εξασφάλιση επενδύσεων και θέσεων εργασίας. Πολλές χώρες επιλέγουν να κατεβάσουν τον πήχη στους περιβαλλοντικούς στόχους τους όταν βρίσκονται αντιμέτωπες με τις αντιδράσεις των θιγόμενων επιχειρήσεων και εργαζομένων. Ένα κλασσικό παράδειγμα είναι η Ινδία όπου η οικονομική ανάπτυξη οδήγησε σε καταστροφή μεγάλων δασικών εκτάσεων και αγροτικών γαιών κυρίως εξαιτίας της ανεξέλεγκτης αστικοποίησης και εκβιομηχάνισης.

Comment [h1]: κάτι τέτοιο, εμμέσως πλην σαφώς, υπονοεί race to the bottom..

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

Ένας άλλος παράγοντας που μπορεί να λειτουργήσει καταλυτικά για την εμφάνιση ενός φαινομένου *"race to the bottom"* είναι η πολιτική συγκυρία που θα καθορίσει ποιά ομάδα πίεσης θα ασκήσει την μεγαλύτερη επιρροή: εκείνη των επιχειρηματιών ή εκείνη των οικολόγων. Μπορούμε να εννοήσουμε πώς θα συμβεί ένα *"race to the bottom"* σε περίπτωση υπερίσχυσης της ομάδας των επιχειρηματιών. Ακόμα, όμως, και στην περίπτωση που επικρατούν οι περιβαλλοντιστές, είναι πιθανό τα περιβαλλοντικά πρότυπα να τεθούν υψηλότερα απ' ότι θα επιθυμούσε ο μέσος ψηφοφόρος. Με άλλα λόγια, εδραιωμένες και αδιάβλητες δημοκρατικές διαδικασίες όπου όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη θα έχουν ίση πρόσβαση στη διαμόρφωση και λήψη των αποφάσεων αποτελούν τη μόνη ασφαλή οδό για την αντιμετώπιση αυτών των ζητημάτων.

Επιπλέον, το *"race to the bottom"* μπορεί να εμφανισθεί αν η κυβέρνηση πρέπει να χρηματοδοτήσει κάποιες συγκεκριμένες δημόσιες δαπάνες. Αν μειώνονται οι φόροι στο κεφάλαιο για να προσελκυσθούν επενδύσεις, θα πρέπει να αυξηθούν οι φόροι στην εργασία, το οποίο με τη σειρά του αυξάνει τα κόστη παραγωγής. Αυτό αποτελεί ένα πολιτικό δίλημμα το οποίο αναγκάζει τις κυβερνήσεις να χαλαρώσουν την περιβαλλοντική τους πολιτική. Εμφανίζεται ένα ***prisoner's dilemma***[6] το οποίο πρέπει να ξεπεραστεί με την βέλτιστη κατά περίπτωση συνεργασία εμπορικής και περιβαλλοντικής πολιτικής.

Όλα τα παραπάνω καθιστούν σαφές ότι είναι δύσκολο για χώρες διαφορετικού μεγέθους και διαφορετικών δεδομένων να συντονίσουν και να εναρμονίσουν τα περιβαλλοντικά τους πρότυπα. Αυτό παρέχει μια έμμεση βάση για την αρχή των «κοινών αλλά διαφοροποιημένων ευθυνών» η οποία υιοθετήθηκε στο Πρωτόκολλο του Κιότο και η οποία προβλέπει ότι δεν θα πρέπει να απαιτείται από τις αναπτυσσόμενες χώρες να αναλαμβάνουν τις ίδιες δεσμεύσεις με τις ανεπτυγμένες έτσι ώστε να τους δοθεί χώρος και χρόνος για οικονομική ανάπτυξη.

[6] « Το δίλημμα του φυλακισμένου» αποτελεί τυπικό παράδειγμα της Θεωρίας των Παιγνίων το οποίο καταδεικνύει πώς μπορούν δύο απολύτως λογικά όντα να αποφασίσουν να μη συνεργαστούν παρά το ότι αυτό θα συνέφερε και τους δύο.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

β) Συγκριτικό πλεονέκτημα στη μόλυνση- Pollution havens.

Στο βαθμό που οι χώρες ανοίγονται στο διεθνές εμπόριο και τις επενδύσεις, κάποιες από αυτές θα εξειδικευτούν στην παραγωγή ρυπογόνων αγαθών και θα τα εξάγουν στις άλλες. Θα μπορούσε να λεχθεί ότι αυτές οι χώρες εκμεταλλεύονται το συγκριτικό πλεονέκτημα που έχουν στη μόλυνση. Το περιβάλλον προβλέπεται να επιβαρυνθεί σε αυτές τις χώρες σε σχέση με το τι θα συνέβαινε χωρίς εμπόριο. Αντίθετα, θα είναι καθαρότερο στις υπόλοιπες χώρες, εκείνες που εξειδικεύονται στην καθαρή παραγωγή και εισάγουν τα ρυπογόνα αγαθά από τις άλλες. Αφήνοντας κατά μέρος την πιθανότητα ενός φαινομένου *"race to the bottom",* το περιβάλλον σε παγκόσμια κλίμακα θα μπορούσε μέχρι και να ωφεληθεί, όπως ακριβώς συμβαίνει και με το παγκόσμιο προϊόν, λόγω του συνολικού κέρδους από το εμπόριο. Μια τέτοια παραδοχή, όμως, δεν μπορεί να γίνει ευρέως αποδεκτή.

Ποιοί παράγοντες καθορίζουν σε ποιό είδος παραγωγής θα εξειδικευτεί κάθε χώρα; Τι ακριβώς επιδρά στη δημιουργία συγκριτικού πλεονεκτήματος;

1) Παραγωγικοί συντελεστές και συγκριτικό πλεονέκτημα.

Αρχικά, η μορφή του εμπορίου μπορεί να προσδιοριστεί από την ποσότητα κεφαλαίου και εργασίας που διαθέτει μια χώρα κατά την τυπική νεοκλασική θεωρία του εμπορίου. Ας υποθέσουμε ότι η βιοτεχνία παράγει περισσότερη μόλυνση απ 'ό,τι εναλλακτικές οικονομικές δραστηριότητες όπως π.χ. οι υπηρεσίες (αν ο εναλλακτικός τομέας, ας πούμε, η γεωργία είναι εξίσου επιβαρυντική για το περιβάλλον, τότε το εμπόριο δεν θα έχει συνολικές επιπτώσεις σε αυτό). Εφόσον η βιοτεχνία είναι εντάσεως κεφαλαίου, τότε οι χώρες με την υψηλότερη αναλογία κεφαλαίου/εργασίας -π.χ. η Ιαπωνία- θα εξειδικεύονται στα ρυπογόνα βιοτεχνικά αγαθά ενώ οι χώρες με χαμηλότερη αναλογία κεφαλαίου/εργασίας- π.χ. Κίνα- θα εξειδικεύονται στα πιο καθαρά αγαθά (Frankel, 2003). Οι Grossman και Krueger (1993), για παράδειγμα, είχαν προβλέψει ότι η NAFTA θα μπορούσε να επιφέρει μείωση της συνολικής μόλυνσης στο Μεξικό και αντίστοιχη αύξησή της στις ΗΠΑ και τον Καναδά μέσω της σύνθεσης του εθνικού προϊόντος: το Μεξικό είχε συγκριτικό πλεονέκτημα στην γεωργία και την εντάσεως εργασίας βιοτεχνία τα οποία είναι σχετικά καθαρές δραστηριότητες, σε

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

αντίθεση με το συγκριτικό πλεονέκτημα του Βορρά σε τομείς εντάσεως κεφαλαίου. Η επίδραση της σύνθεσης του εθνικού προϊόντος λειτουργεί έτσι προς την αντίθετη κατεύθυνση από την συνήθη ανησυχία ότι το εμπόριο θα μετέτρεπε το Μεξικό σε pollution haven σαν αποτέλεσμα της μεγάλης ζήτησης για καθαρότερο περιβάλλον στις ΗΠΑ. Στο αμέσως επόμενο τμήμα της μελέτης μας θα συζητηθεί το θέμα των pollution havens.

Κατά δεύτερο λόγο, το συγκριτικό πλεονέκτημα μπορεί να καθοριστεί και από τους φυσικούς πόρους μιας χώρας. Αν διαθέτει, π.χ. ,αφθονία δασών, θα τα εκμεταλλευτεί για να εμπορευτεί, δοθείσης της ευκαιρίας. Σε μια τέτοια περίπτωση, δεν χωρεί αμφιβολία ότι το εμπόριο θα βλάψει το περιβάλλον στη συγκεκριμένη χώρα. Θεωρητικά, αν μπορούν να απονεμηθούν και να ενεργοποιηθούν σαφή δικαιώματα κυριότητας, τότε κάποιος θα είχε συμφέρον και κίνητρο για την προστασία και διατήρηση των φυσικών πόρων. Στην πράξη, σπάνια γίνεται αυτό. Φτωχοί αγρότες, ξυλοκόποι ή κτηνοτρόφοι δεν μπορούν να αποκλεισθούν από την πρόσβαση στα δάση. Αλλά ακόμα και αν υπήρχαν αποκλειστικοί τίτλοι ιδιοκτησίας, οι ιδιωτικές επιχειρήσεις δεν θα είχαν ίσως το σωστό κίνητρο να περιορίσουν τις εξωτερικότητες της υλοτομίας ή της εξόρυξης όπως μόλυνση του αέρα και των υδάτων, διάβρωση του εδάφους, εξαφάνιση ειδών κλπ. Εδώ απαιτείται κάποιου είδους κυβερνητική παρέμβαση η οποία όμως συχνά τορπιλίζεται είτε λόγω έλλειψης μέσων-στην καλύτερη περίπτωση- είτε λόγω διαφθοράς και διαπλοκής -στη χειρότερη.

2)<u>Pollution havens</u>.

Το συγκριτικό πλεονέκτημα στο ρυπογόνο αγαθό μπορεί να δημιουργηθεί εσκεμμένα λόγω διαφορών στην ίδια την περιβαλλοντική πολιτική. Πρόκειται για την *pollution haven hypothesis*, (Levinson, Arik, M. Scott Taylor,2008, Neumayer, Eric, 2001),θέμα- κλειδί στην όλη συζήτηση περί επίδρασης του εμπορίου στο περιβάλλον. Αυτή η θεωρία προβλέπει ότι χώρες με αδύναμη περιβαλλοντική πολιτική θα εξειδικευτούν στην παραγωγή του ρυπογόνου αγαθού- χώρες, οι οποίες σε κάποιες εκδοχές αυτής της θεωρίας είναι χαμηλού εισοδήματος. Έτσι, η έντασης μόλυνσης παραγωγή θα μετακινηθεί από χώρες με αυστηρή περιβαλλοντική πολιτική(κυρίως πλούσιες) σε άλλες (κυρίως φτωχές) με χαλαρή ή μη αυστηρά εφαρμοζόμενη τέτοια πολιτική.

Τα κίνητρα για διαφορετικά επίπεδα περιβαλλοντικής νομοθεσίας μπορεί να είναι διαφορές στη ζήτηση περιβαλλοντικής ποιότητας εξαιτίας, π.χ. , διαφορών στο κατά κεφαλήν εισόδημα. Ή

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

διαφορές στην προσφορά περιβαλλοντικής ποιότητας εξαιτίας διαφορών π.χ. στην τεχνολογία ή την πληθυσμιακή πυκνότητα.

Υπάρχουν σημαντικές αντιδράσεις σε ένα τέτοιο σύστημα *'' eco-dumping''* στο πλαίσιο του οποίου κάποιες χώρες θα καταλήξουν να εξάγουν μόλυνση σε άλλες, ακόμα κι αν το συνολικό επίπεδο μόλυνσης του πλανήτη δεν αυξηθεί. Η ιδέα ότι η απρόσωπη αγορά σκόπιμα θα προκαλέσει βλάβη στο περιβάλλον «υποανάπτυκτων» χωρών είναι μάλλον απεχθής.

Υπάρχει κάποια εμπειρική υποστήριξη-αλλά όχι μεγάλη- της υπόθεσης ότι οι χώρες με μεγάλη ζήτηση περιβαλλοντικής ποιότητας- οι πλούσιες χώρες- όντως εξειδικεύονται σε προϊόντα καθαρής παραγωγής και αφήνουν τις φτωχότερες χώρες να παράγουν και να πωλούν αγαθά που απαιτούν μόλυνση(Frankel, 2003).[7] Αυτό, όμως, αποτελεί μερική μόνο και αποσπασματική θεώρηση του ζητήματος. Στην πραγματικότητα, υπάρχουν πολλές αιτίες για τη διεξαγωγή εμπορίου και η μορφή του επηρεάζεται από την αλληλεπίδραση μεταξύ πολλών παραγόντων. Η περιβαλλοντική πολιτική συνιστά έναν μόνο από αυτούς τους παράγοντες. Το αν η απελευθέρωση του εμπορίου δημιουργεί *pollution havens* εξαρτάται από το αν οι επίδραση των διαφορών της περιβαλλοντικής πολιτικής στο κόστος παραγωγής είναι λιγότερο ή περισσότερο σημαντική απ' ότι των άλλων κινήτρων για εμπόριο. Ειδικότερα για το διοξείδιο του θείου (SO_2), τα στοιχεία δείχνουν ότι το εμπόριο προκαλεί μια μετατόπιση της μόλυνσης από τις φτωχότερες στις πλουσιότερες χώρες μάλλον παρά το αντίστροφο (Frankel and Rose, 2003). Αυτό συμβαδίζει και με το εύρημα των Antweiler and als.(2001) ότι η επίδραση του εμπορίου στις εκπομπές SO_2 είναι πολύ λιγότερο ευνοϊκή στις πλούσιες χώρες παρά στις φτωχές. Η εξήγηση που δίνουν είναι ότι οι πλούσιες χώρες έχουν υψηλές αναλογίες κεφαλαίου/εργασίας, ότι οι βιομηχανίες εντάσεως κεφαλαίου παράγουν περισσότερη μόλυνση και έτσι το φαινόμενο του *pollution haven* εμφανίζεται όχι λόγω εισοδήματος αλλά λόγω διαφοράς στους παραγωγικούς συντελεστές.

Συνοψίζοντας, υπάρχουν πράγματι πολλά στοιχεία που δείχνουν ότι μια σφιχτή περιβαλλοντική πολιτική μειώνει την ανταγωνιστικότητα μιας χώρας στο έντασης μόλυνσης αγαθό,

[7] Για παράδειγμα, οι Suri και Chapman (1998) βρίσκουν ότι η μεγέθυνση στις μεσαίου εισοδήματος χώρες οδηγεί σε λιγότερη εγχώρια μόλυνση μόνο αν αυξήσουν τις εισαγωγές στον κλάδο της βιοτεχνίας. Οι Muradian, O'Connor και Martinez-Alier (2001) βρίσκουν στοιχεία ότι οι εισαγωγές των πλούσιων χωρών ενσωματώνουν περισσότερη ατμοσφαιρική μόλυνση απ' ότι οι εξαγωγές τους.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

λίγα όμως στοιχεία μπορούν να υποστηρίξουν την «σκληρή» εκδοχή της *pollution haven hypothesis:* άλλοι παράγοντες αποδεικνύονται πιο σημαντικοί στη διαμόρφωση της κατεύθυνσης των εμπορικών συναλλαγών. Σαφώς, υπάρχουν περιπτώσεις όπου φτωχές χώρες έχουν συγκριτικό πλεονέκτημα στην παραγωγή μόλυνσης για λόγους, όμως, που δεν αφορούν στην περιβαλλοντική νομοθεσία (όπως π.χ. βιομηχανίες εντάσεως ανειδίκευτου εργατικού δυναμικού). Σε αυτές τις περιπτώσεις, μια αδύναμη περιβαλλοντική πολιτική θα ενισχύσει τα προϋπάρχοντα συγκριτικά πλεονεκτήματα στη μόλυνση και θα ενισχύσει την τάση αυτού του είδους της παραγωγής να μετακινηθεί προς αυτές τις χώρες. Όμως, τόσο η θεωρία της επίδρασης του φαινομένου *pollution haven* όσο και η θεωρία της επίδρασης των παραγωγικών συντελεστών προβλέπουν ότι το άνοιγμα στο εμπόριο θα αλλάξει τη σύνθεση του εθνικού προϊόντος ανάλογα με το συγκριτικό πλεονέκτημα της χώρας.

γ) Αστοχίες αγορών και πολιτικών.

Οι βασικές αιτίες της υποβάθμισης του περιβάλλοντος μπορούν να αναχθούν σε διάφορες αποτυχημένες πολιτικές και δυσλειτουργίες των αγορών. Υπάρχουν αρκετές εξηγήσεις για τις δυσλειτουργίες των αγορών. Οι αγορές δυσλειτουργούν όταν παραγωγοί και καταναλωτές δεν συνυπολογίζουν το πλήρες κόστος των ενεργειών τους, όπως η μόλυνση που επιβάλλουν στους άλλους. Ανυπαρξία συγκεκριμένων δικαιωμάτων στους φυσικούς πόρους που να διέπουν τη χρήση τους οδηγεί σε υπερεκμετάλλευση και εξάντλησή τους με αποτέλεσμα να πλήττεται όλη η ανθρώπινη κοινότητα. Γενικά, ως δυσλειτουργίες των αγορών μπορούν να οριστούν οι καταστάσεις εκείνες όπου οι δυνάμεις της προσφοράς και της ζήτησης δεν λειτουργούν απρόσκοπτα και αποτυγχάνουν να οδηγήσουν στο βέλτιστο αποτέλεσμα για την κοινωνία ως σύνολο.

Ένα αρκετά κοινό παράδειγμα είναι αυτό της γεωργίας όπου τα περιβαλλοντικά προβλήματα επιδεινώνονται. Το βασικό πρόβλημα είναι η ολοένα αυξανόμενη παραγωγή προκειμένου να ικανοποιηθούν οι ανάγκες του συνεχώς αυξανόμενου πληθυσμού. Η ζήτηση είναι τεράστια με αποτέλεσμα να απαιτούνται εντατική καλλιέργεια, εντατική άρδευση και χρήση αγροτοχημικών. Δίνονται οικονομικά κίνητρα στους παραγωγούς για να αυξήσουν την παραγωγή τους όπως, επιδοτήσεις, χαμηλή φορολογία και μείωση των εμπορικών περιορισμών. Όλα αυτά μπορούν όχι

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

μόνο να οδηγήσουν σε έλλειψη τροφίμων σε κάποιες χώρες και αντίστοιχα πλεονάσματα σε άλλες, αλλά και να επιταχύνουν την περιβαλλοντική επιβάρυνση.

Για την αντιμετώπιση τέτοιων προβλημάτων πολλοί περιβαλλοντιστές θεωρούν ότι το πιο αποτελεσματικό μέτρο θα ήταν η φορολόγηση των εισροών της παραγωγής ώστε να μειωθεί η χρήση τους και να στραφούν οι παραγωγοί σε μεθόδους παραγωγής φιλικότερες προς το περιβάλλον. Για παράδειγμα, επιβολή φόρου σε συγκεκριμένα λιπάσματα μπορεί να κάνει τους αγρότες να στραφούν σε άλλα, φιλικότερα προς το περιβάλλον. Ο βέλτιστος φόρος σε αυτή την περίπτωση θα εξασφάλιζε ότι το ιδιωτικό κόστος των αγροτοχημικών είναι ίσο με το κοινωνικό κόστος.

Άλλη προτεινόμενη πολιτική είναι η φορολόγηση είτε της παραγωγής είτε της κατανάλωσης που και στις δύο περιπτώσεις θα οδηγούσαν σε πτώση της ζήτησης και άρα μείωση της υπερπαραγωγής. Δεν πρέπει να παραβλέπεται το γεγονός, όμως, ότι τέτοιες πολιτικές έχουν ανεπιθύμητες παρενέργειες. Το πρόβλημα δεν είναι ειδικά η παραγωγή ή η κατανάλωση αλλά μάλλον η χρήση συγκεκριμένων εισροών σε εκτεταμένο βαθμό που βλάπτει το περιβάλλον (Fullerton, Hong and Metcalf, 1999).

Από την άλλη πλευρά, υπάρχουν συγκεκριμένες πολιτικές απελευθέρωσης όπως η υποτίμηση οι οποίες μπορούν να είναι βλαπτικές για το περιβάλλον. Η υποτίμηση ανεβάζει την τιμή του παραγωγού στα εγχώρια εξαγόμενα προϊόντα τα οποία ανταγωνίζονται τα εισαγόμενα. Μελέτες έχουν δείξει ότι η υποτίμηση και η συνακόλουθη αύξηση των εξαγωγών αγροτικών προϊόντων μπορεί να οδηγήσει σε εξαντλητικές καλλιέργειες, εκτεταμένη χρήση λιπασμάτων και αύξηση του ρυθμού διάβρωσης του εδάφους(Markandya and Richardson,1990). Δημιουργεί, όμως, και κίνητρα για επένδυση σε πιο αποτελεσματικές μεθόδους και τεχνολογίες καλλιέργειας της γης.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

Θετικές συνέπειες.

α) Αύξηση ανταγωνιστικότητας-The Porter hypothesis.

Η ανταγωνιστικότητα αναφέρεται, μεταξύ άλλων, στην κανονιστική πίεση που ενθαρρύνει την βιομηχανική καινοτομία και καταλήγει συχνά σε καινούρια, πολύτιμα- από εμπορικής άποψης- προϊόντα και νέες βιομηχανικές πρακτικές. Μια αυστηρή περιβαλλοντική νομοθεσία τονώνει την τεχνολογική καινοτομία και έχει θετικές επιπτώσεις τόσο στην οικονομία όσο και στο περιβάλλον- για παράδειγμα, εξοικονόμηση χρημάτων με εξοικονόμηση ενέργειας. Όλα τα παραπάνω αποτελούν την *Porter Hypothesis* (Porter, 1991) η οποία έχει γίνει αντικείμενο πολλών μελετών. Πολλές από αυτές δείχνουν ότι η αυστηρή περιβαλλοντική νομοθεσία, όντως, ενθαρρύνει την καινοτομία. Οι ενδείξεις δεν είναι, όμως, ξεκάθαρες σε ό,τι αφορά στην επίδραση αυτής της νομοθεσίας στην απόδοση των επιχειρήσεων.

Γενικά, δεν είναι απολύτως σαφές το σκεπτικό πίσω από την *Porter Hypothesis*. Οι υποστηρικτές της αναφέρουν πολλές περιπτώσεις όπου μια νέα περιβαλλοντική πρωτοβουλία απέβη επωφελής για τις επιχειρήσεις ή την βιομηχανία. Δεν υπάρχει, ωστόσο, κάποιος σοβαρός λόγος να γενικευθεί η άποψη ότι υπάρχει απαραίτητα σχέση μεταξύ περιβαλλοντικής νομοθεσίας και αύξησης της παραγωγικότητας. Στοιχεία από τον OECD δείχνουν ότι η αυστηροποίηση των περιβαλλοντικών πολιτικών είχε μικρή επίδραση στη συνολική παραγωγικότητα προκαλώντας κυρίως βραχυπρόθεσμες προσαρμογές. Οδήγησε, όμως, σε άλλα αποτελέσματα μέσα στην οικονομία- οι περισσότερο τεχνολογικά ανεπτυγμένες επιχειρήσεις και βιομηχανίες σημείωσαν μια μικρή αύξηση της παραγωγικότητάς τους , μάλλον λόγω καλύτερης ικανότητας προσαρμογής. Οι λιγότερο παραγωγικές επιχειρήσεις, από την άλλη, είδαν την παραγωγικότητά τους να πέφτει κι άλλο (Abrizio, Botta, Kozluk, Zipperer, 2014).

Τα συμπεράσματα, λοιπόν, είναι διττά. Πρώτον, οι απαιτητικές περιβαλλοντικές πολιτικές δεν είναι απαραίτητο να είναι επιβλαβείς για την παραγωγικότητα, ιδίως αν είναι σωστά σχεδιασμένες. Δεύτερον, δεν υπάρχουν ενδείξεις περί σχέσης αλληλο-αποκλεισμού μεταξύ ανταγωνιστικότητας και αυστηρών πολιτικών. Ο σχεδιασμός και η εφαρμογή αυτών των πολιτικών μπορούν και πρέπει να στρέφουν την προσοχή τους στα εμπόδια εισόδου των επιχειρήσεων στην

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

αγορά και τον ανταγωνισμό καθιστώντας μια «πράσινη» στροφή της οικονομίας συμβατή με την συνέχιση της αύξησης της παραγωγικότητας.

Εν κατακλείδι, η *Porter Hypothesis* μπορεί να γίνει περισσότερο κατανοητή από την άποψη του πλεονεκτήματος εκείνου που κάνει την πρώτη κίνηση. Αν, δηλαδή, στο μέλλον ο κόσμος πρόκειται να στραφεί προς μια συγκεκριμένη κατεύθυνση, όπως πιο φιλικές προς το περιβάλλον μορφές ενέργειας, τότε η χώρα που θα καινοτομήσει με νέα προϊόντα και τεχνολογίες πριν από άλλες θα μπορεί να τα πουλά στους μεταγενέστερους.

β) Σημάνσεις στις ετικέτες και ISO.

Οι συνεχώς αυξανόμενες περιβαλλοντικές ανησυχίες ώθησαν πολλές χώρες στο να υιοθετήσουν ένα σύστημα σήμανσης *(eco-labeling)* πάνω στα αγαθά ώστε να πληροφορούνται οι ευαισθητοποιημένοι καταναλωτές σχετικά με τα χαρακτηριστικά του προϊόντος ή και τις μεθόδους παραγωγής του και το κατά πόσον είναι ή όχι επιβλαβές για το περιβάλλον. Το *eco-labeling* αποτελεί επί της ουσίας ένα είδος ομοιογενών προτύπων τα οποία αντιπροσωπεύουν τεχνικούς περιορισμούς στο εμπόριο και ετέθησαν πρώτη φορά ως θέμα στο Γύρο της Ουρουγουάης που ξεκίνησε το 1986.

Ένα αντιπροσωπευτικό παράδειγμα είναι η περίπτωση της Ολλανδίας η οποία κυριαρχεί στις εξαγωγές κηπευτικών και ιδίως ανθέων. Αυτή η κυριαρχία, ωστόσο, απειλείται από την αντίστοιχη παραγωγή στις αναπτυσσόμενες οικονομίες. Είναι αλήθεια ότι η βιομηχανία ανθέων είναι ενεργοβόρα και έντασης χημικών καθώς γίνεται κυρίως σε θερμοκήπια. Ο ολλανδικός τομέας, όμως, διαφοροποιήθηκε στο σημείο αυτό με την εισαγωγή σημάνσεων, δηλαδή συγκεκριμένων περιβαλλοντικών προτύπων με τα οποία συμμορφώνεται. Το 1995 το ανεξάρτητο περιβαλλοντικό ίδρυμα Milieuker καθιέρωσε μια σήμανση για τα άνθη βασιζόμενο σε πέντε στάδια παραγωγής και οκτώ περιβαλλοντικά ζητήματα κατά την παραγωγή. Οι παραγωγοί των αναπτυσσόμενων χωρών δεν συμμετείχαν στον καθορισμό αυτών των προτύπων και έτσι το όποιο συγκριτικό πλεονέκτημα διέθεταν υπέστη μια κάποια εξασθένιση. Παρόμοια, στην υπόθεση τόνου-δελφινιού μεταξύ Μεξικό

Comment [LK2]:

Comment [LK3]:

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

και ΗΠΑ, οι τελευταίες απαιτούν πλέον αναγραφή στις συσκευασίες του τόνου σχετικά με τον αν αλιεύτηκε με μεθόδους φιλικές προς τα δελφίνια.

Μια ακόμα ένδειξη περιβαλλοντικής αφύπνισης αποτελεί η ραγδαία υιοθέτηση από τις επιχειρήσεις εθελοντικών προτύπων περιβαλλοντικής διαχείρισης των δραστηριοτήτων τους όπως το ISO 14000 τα οποία ορίζονται από τον Διεθνή Οργανισμό Τυποποίησης (ISO). Τα πρώτα πρότυπα δημοσιεύτηκαν το 1996 και μέχρι τα τέλη του 1997 είχαν δοθεί περί τις 5000 πιστοποιήσεις σε 55 χώρες. Τα πρότυπα της οικογενείας του ISO 14000 παρέχουν σε επιχειρήσεις κάθε είδους και μεγέθους ένα κοινό πλαίσιο ανάλυσης και διαχείρισης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων αγαθών και υπηρεσιών με εργαλεία όπως σημάνσεις στα προϊόντα, ανάλυση του περιβαλλοντικού αποτυπώματος των αποδόσεων και αξιολόγηση του κύκλου ζωής. Η πιστοποίηση κατά ISO έχει καταστεί εμπορική αναγκαιότητα συνοδευόμενη από κάποια προνόμια όπως μειωμένα κόστη ασφαλιστικής ευθύνης και δανειοδότησης, διευκόλυνση της πρόσβασης στις αγορές και λιγότερη εποπτεία.

Παρά τους συγκεκαλυμμένους εμπορικούς σκοπούς που μπορεί να υποκρύπτουν τέτοιες ενέργειες, αδιαμφισβήτητο παραμένει το γεγονός ότι, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, επιτυγχάνεται η διάχυση της πληροφορίας και η ενημέρωση των καταναλωτών οι οποίοι είναι οι τελικοί αποδέκτες. Απαραίτητη προϋπόθεση για να λειτουργούν απρόσκοπτα και αποτελεσματικά τέτοιου είδους συστήματα είναι η εξασφάλιση διαφανών διαδικασιών στο πλαίσιο δημοκρατικών και αδιάβλητων καθεστώτων.

γ) Έντονη περιβαλλοντική φυσιογνωμία των επιχειρήσεων.

Η περιβαλλοντική διάσταση της επιχειρηματικότητας έχει πολύ μεγάλη σημασία όχι μόνο για το ίδιο το περιβάλλον αλλά και για την κίνηση στις κεφαλαιαγορές. Οι τιμές των μετοχών αποδεικνύονται εξαιρετικά ευαίσθητες στις άσχημες περιβαλλοντικές ειδήσεις όπως δημιουργία πετρελαιοκηλίδων ή παραβίαση των ορίων αερίων εκπομπών. Οι κεφαλαιαγορές τείνουν να αντιδρούν ευνοϊκά σε θετικές περιβαλλοντικές πρωτοβουλίες ,π.χ., επενδύσεις σε καθαρές τεχνολογίες. Μελέτες όπως των Repetto (1995) και Cohen και Fenn (1997) έδειξαν ότι χαμηλές περιβαλλοντικές επιδόσεις συνδέονται με χαμηλού επιπέδου management. Επενδύσεις περιβαλλοντικού χαρακτήρα στο πλαίσιο ενός αποτελεσματικού management αποφέρουν σημαντικά κέρδη στις επιχειρήσεις. Ο

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

λόγος έγκειται στο ότι τέτοιου είδους επενδύσεις σε μεγάλη κλίμακα θα δώσουν ανοδική ώθηση στις τιμές των μετοχών αυτών των επιχειρήσεων, γεγονός το οποίο δεν θα περάσει απαρατήρητο από τις υπόλοιπες επιχειρήσεις δημιουργώντας έτσι μια γενικευμένη τάση κερδοφόρων περιβαλλοντικών επενδύσεων. Οι δυνάμεις της αγοράς ανταμείβουν περισσότερο την καλή περιβαλλοντική απόδοση παρά την πάση θυσία εξοικονόμηση δαπανών. Αυτό οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην δράση περιβαλλοντικών οργανώσεων οι οποίες έχουν ευαισθητοποιήσει τους καταναλωτές σχετικά με τον οικολογικό χαρακτήρα τόσο των προϊόντων όσο και των παραγωγών. Το ενδιαφέρον των καταναλωτών αντανακλά στους παραγωγούς οι οποίοι προσαρμόζονται ανάλογα. Ένα καλό περιβαλλοντικό «προφίλ» αποτελεί στοιχείο μάλλον του ενεργητικού και όχι του παθητικού των επιχειρήσεων παρά το μεγαλύτερο κόστος παραγωγής που μπορεί να συνεπάγεται καθώς αυτό θα καλυφθεί από την ανταπόκριση της αγοράς.

δ) <u>Απελευθέρωση των περιβαλλοντικών αγαθών και υπηρεσιών.</u>

Η απελευθέρωση των περιβαλλοντικών αγαθών και υπηρεσιών μπορεί να πραγματοποιηθεί με την άρση των περιορισμών του εμπορίου και των δασμών. Πράγματι, τα κράτη-μέλη του ΠΟΕ θεωρούν ότι η διευκόλυνση της πρόσβασης σε αυτά τα αγαθά θα είναι επωφελής για το περιβάλλον. Με αυτόν τον τρόπο μπορεί να βελτιωθεί η ενεργειακή αποτελεσματικότητα, να μειωθούν οι εκπομπές των αερίων του θερμοκηπίου και να υπάρξει θετική επίδραση στην ποιότητα του αέρα, του εδάφους, των υδάτων και στη συντήρηση των φυσικών πόρων. Είναι, λοιπόν, κοινώς αποδεκτό ότι μια επιτυχής διαχείριση της εμπορευσιμότητας των περιβαλλοντικών αγαθών και υπηρεσιών στο πλαίσιο του ΠΟΕ αποτελεί κέρδος για όλους: για το περιβάλλον, για το εμπόριο, για την ανάπτυξη.

Τα περιβαλλοντικά αγαθά συνοδεύονται συνήθως από τεχνολογικές καινοτομίες που ωφελούν το περιβάλλον. Η μείωση των δασμών στις εισαγωγές και η άρση των εμπορικών περιορισμών σε αυτού του είδους τα αγαθά θα ρίξει την τιμή τους και θα τα κάνει περισσότερο προσβάσιμα - ό,τι ισχύει, δηλαδή, για όλα τα αγαθά. Ο αυξημένος ανταγωνισμός θα αποτελέσει κίνητρο για περαιτέρω τεχνολογική καινοτομία σχετιζόμενη με το περιβάλλον και την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. Πολλές χώρες κινούνται προς αυτή την κατεύθυνση συνεπεία της κλιμακούμενης ζήτησης για περιβαλλοντική ρύθμιση και έχουν αποκομίσει εντυπωσιακά οφέλη από άποψη τόσο οικονομική όσο και περιβαλλοντική.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

Όλα τα παραπάνω μπορούν να θεωρηθούν κέρδη από το διεθνές εμπόριο καθώς αυτό επιτρέπει στις χώρες να εξειδικευτούν στα αγαθά που παράγουν καλύτερα και να αποκτήσουν περισσότερα από τα αγαθά που επιθυμούν, συμπεριλαμβανομένων των περιβαλλοντικών. Το άνοιγμα στο εμπόριο μπορεί να επιδράσει θετικά στο περιβάλλον υπό τον όρο ότι θα ανεβάσει τον πήχη στις περιβαλλοντικές απαιτήσεις μέσω της τεχνολογικής και διαχειριστικής καινοτομίας.

6. SCALE, COMPOSITION, TECHNIQUE EFFECTS

Οι οικονομολόγοι έχουν αναπτύξει ένα θεωρητικό πλαίσιο προκειμένου να εξετάσουν πώς το άνοιγμα στο εμπόριο μπορεί να επηρεάσει το περιβάλλον(π.χ. Brian R. Copeland and M. Scott Taylor, 1994). Αυτό το πλαίσιο, το οποίο εφαρμόστηκε για πρώτη φορά στη μελέτη των περιβαλλοντικών συνεπειών της NAFTA(North American Free Trade Agreement),μπορεί να εφαρμοστεί για την ανάλυση της σχέσης μεταξύ ανάπτυξης του εμπορίου και κλιματικής αλλαγής και διαχωρίζει αυτές τις συνέπειες ως εξής:

-*scale effect:* Αυτές αναφέρονται στο περιβαλλοντικό αποτύπωμα της κλιμακούμενης παραγωγής, του αυξανόμενου προϊόντος. Οι περισσότερες μορφές μόλυνσης αποτελούν παράγωγα της διαδικασίας παραγωγής. Η απελευθέρωση του εμπορίου θα αυξήσει την οικονομική δραστηριότητα και κατά συνέπεια την κατανάλωση ενέργειας και τις επιβλαβείς εκπομπές. Με σταθερό το μείγμα των παραγόμενων προϊόντων και τις τεχνικές παραγωγής, το *scale effect* είναι πιθανό να προκαλέσει μια αύξηση της εντόπιας και παγκόσμιας μόλυνσης καθώς επίσης και να επιταχύνει την επιβάρυνση των φυσικών πόρων. Για παράδειγμα, η αύξηση των εξαγωγών αγροτικών προϊόντων θα εντείνει την αγροτική δραστηριότητα καταλήγοντας ενδεχομένως σε μόλυνση του υδροφόρου ορίζοντα εξαιτίας της εκτεταμένης χρήσης λιπασμάτων και αποψίλωση των δασών λόγω ανάγκης για περισσότερες καλλιεργήσιμες γαίες. Το *scale effect* μπορεί επίσης να περιλαμβάνει και άμεσα σχετιζόμενες με το εμπόριο αυξήσεις στις εκπομπές αερίων λόγω της αυξημένης εναέριας ή οδικής μεταφοράς εμπορευμάτων. Οι εμπειρικές μελέτες χρησιμοποιούν συνήθως το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο σαν δείκτη μέτρησης του *scale effect*. Ο López (1997), για παράδειγμα, βρήκε ότι στη Γκάνα η απελευθέρωση του εμπορίου οδήγησε σε ταχύτερο ρυθμό καταστροφής των δασών. Δεδομένης της επιεικέστερης στάσης των κυβερνήσεων απέναντι στην αγροτική

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

περιβαλλοντική επιβάρυνση και την παγκόσμια μόλυνση σε σύγκριση με την αστική εντόπια μόλυνση(η οποία είναι άμεσα αντιληπτή από τα υποκείμενα), η αρνητική επίπτωση του scale effect είναι πιθανό να είναι εντονότερη στο παγκόσμιο περιβάλλον απ' ότι στο εντόπιο αστικό περιβάλλον.

-*Technique effect:* Αναφέρεται στη μείωση της έντασης των εκπομπών ανά μονάδα προϊόντος η οποία επέρχεται μέσω του εισοδήματος. Η άνοδος του εισοδήματος μέσω του εμπορίου οδηγεί σε μείωση της μόλυνσης αν η περιβαλλοντική ποιότητα αποτελεί κανονικό αγαθό. Κανονικό είναι το αγαθό εκείνο για το οποίο, καθώς το εισόδημα αυξάνει, αυξάνει και η κατανάλωσή του. Το υψηλότερο εισόδημα οδηγεί σε αυστηρότερη περιβαλλοντική νομοθεσία, υπό την προϋπόθεση ότι οι κυβερνήσεις ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις των πολιτών. Η αύξηση του εισοδήματος μέσω του εμπορίου θα οδηγήσει έτσι σε μεγαλύτερη ζήτηση περιβαλλοντικής ποιότητας καθώς αυξάνει η θέληση να δαπανήσει κανείς σε φιλικά προς το περιβάλλον προϊόντα. Η απελευθέρωση του εμπορίου, λοιπόν, μειώνει το κόστος των περιβαλλοντικών αγαθών, υπηρεσιών και τεχνολογιών και αυξάνει το εισόδημα πράγμα το οποίο οδηγεί την κοινωνία να ζητά καλύτερη περιβαλλοντική ποιότητα καταλήγοντας έτσι σε μείωση των εκπομπών. Η συνδρομή ακριβώς των δύο αυτών παραγόντων οδηγεί στο *technique effect.* Αυτή η επίδραση του εμπορίου έχει βρεθεί ότι μειώνει κάποιους ρύπους, ιδίως τους αέριους, δεν είναι όμως το ίδιο σημαντική σε άλλους περιβαλλοντικούς παράγοντες. Η έντασή της είναι μικρότερη στο πράσινο και παγκόσμιο περιβάλλον απ' ότι στο εντόπιο αστικό περιβάλλον καθώς η ζήτηση των πολιτών για περιβαλλοντική ποιότητα είναι συνήθως ασθενέστερη στις αγροτικές περιοχές και σε ότι αφορά τους παγκόσμιους ρύπους απ' ότι στις αστικές περιοχές σε σχέση με τους επιτόπιους ρύπους.

- *Composition effect:* Το διεθνές εμπόριο μπορεί να οδηγήσει σε διαφοροποίηση της σύνθεσης του προϊόντος της οικονομίας μέσα από την εξειδίκευση στην παραγωγή. Ειδικότερα, αναφέρεται στο πώς η απελευθέρωση του εμπορίου αλλάζει το μείγμα της παραγωγής μιας χώρας με προϊόντα στα οποία η χώρα έχει συγκριτικό πλεονέκτημα. Αν το συγκριτικό πλεονέκτημα μιας χώρας ευνοεί την καθαρή βιομηχανία, το άνοιγμα στο εμπόριο μπορεί να επιφέρει μια αλλαγή από εντάσεως μόλυνσης αγαθά προς καθαρότερα αγαθά και υπηρεσίες. Έτσι, αυτή η ανακατανομή των πόρων αποτελεί τον τρόπο με τον οποίο το εμπόριο βελτιώνει την οικονομική επάρκεια μιας χώρας. Εφόσον οι εξαγωγές μιας χώρας αποτελούν εισαγωγές μιας άλλης, δεν μπορούν όλες οι χώρες να

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

εξειδικευτούν στην καθαρότερη παραγωγή. Το διεθνές εμπόριο θα αναδιανείμει τα τοπικά περιβαλλοντικά προβλήματα στον κόσμο από χώρες που έχουν συγκριτικό πλεονέκτημα σε καθαρότερα αγαθά, σε χώρες οι οποίες έχουν συγκριτικό πλεονέκτημα σε περισσότερο μολυσματική παραγωγή. Αυτό θα σημαίνει λιγότερες εκπομπές αν οι αναπτυσσόμενοι κλάδοι είναι μικρότερης εντάσεως ενέργειας απ' ότι οι κλάδοι που περιορίζονται. Η γενικότερη ιδέα είναι ότι η παραγωγή ρυπογόνων αγαθών είναι μεγαλύτερης εντάσεως κεφαλαίου και φυσικών πόρων ενώ η παραγωγή καθαρών αγαθών είναι μεγαλύτερης εντάσεως ανθρώπινου κεφαλαίου. Κρατώντας σταθερή την κλίμακα παραγωγής και άλλους παράγοντες, μια οικονομία που αλλάζει την παραγωγή της προς αγαθά εντάσεως κεφαλαίου θα μολύνει περισσότερο και, αντίστροφα, μια οικονομία που αλλάζει την παραγωγή της προς την αντίθετη κατεύθυνση θα μολύνει λιγότερο. Χώρες πλούσιες σε φυσικούς πόρους θα τείνουν να εξειδικεύονται σε τέτοιου είδους εντάσεως παραγωγή και έτσι θα τους εξαντλούν γρηγορότερα όταν ανοίγονται στο εμπόριο. Εκεί όπου δεν υπάρχουν σαφώς καθορισμένοι τίτλοι ιδιοκτησίας στους φυσικούς πόρους ή όπου οι περιβαλλοντικές νομοθεσίες δεν εφαρμόζονται αποτελεσματικά, το αυξημένο εμπόριο είναι πιθανό να καταλήξει σε υποβάθμιση του περιβάλλοντος.

Ακόμα πιο σοβαρό είναι το ενδεχόμενο η έλλειψη ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων στους πόρους να οδηγήσει σε εξειδίκευση στην παραγωγή εντάσεως φυσικών πόρων και άρα σε περαιτέρω περιβαλλοντική υποβάθμιση ακόμα και αν η χώρα δεν διαθέτει μεγάλα αποθέματα σε φυσικούς πόρους. Αυτό σημαίνει ότι οι θεσμικές και κανονιστικές αδυναμίες μπορούν να οδηγήσουν σε πλαστά, τεχνητά συγκριτικά πλεονεκτήματα. Σε αυτή την περίπτωση, το εμπόριο μπορεί μάλλον να μειώσει το εισόδημα παρά να το αυξήσει όπως διδάσκει η θεωρία (πάνω σε αυτό βασίζεται το *pollution haven hypothesis* όπως αναλύθηκε παραπάνω). Το technique effect, τότε, το οποίο υποθέτει ότι το εισόδημα αυξάνει με το εμπόριο, ανατρέπεται. Επιπλέον, για άλλη μια φορά, το βάρος του *composition effect* μπορεί να γίνει αισθητό στο πράσινο-παγκόσμιο περιβάλλον γιατί οι περιβαλλοντικοί θεσμικοί έλεγχοι και οι κανονιστικές πολιτικές είναι λιγότερο ανεπτυγμένες για τους αγροτικούς παγκόσμιους πόρους απ' ότι για τους αστικούς ρύπους.

Οι θετικές συνέπειες του διεθνούς εμπορίου και των επενδύσεων στο ΑΕΠ αναγνωρίζονται πλέον ευρέως, τόσο σε θεωρητικό όσο και εμπειρικό επίπεδο από τους ερευνητές. Αντίθετα, η

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

σχέση μεταξύ ρυθμού μεταβολής του ΑΕΠ και περιβάλλοντος δεν γίνεται πάντα απολύτως κατανοητή και δεν είναι σαφώς μια σχέση σταθερή. Σπάνια είναι μονοτονική: μερικές φορές, η μεγέθυνση μιας χώρας είναι αρχικά επιβλαβής για το περιβάλλον, σε μεταγενέστερα στάδια, όμως, είναι επωφελής (Grossman and Krueger, 1995, Shafik and Bandyopadhyay, 1992). Ο λόγος είναι οι αντικρουόμενες δυνάμεις που αναφέρθηκαν μόλις. Από τη μία, όταν το ΑΕΠ αυξάνει, η μεγαλύτερη κλίμακα παραγωγής οδηγεί άμεσα σε περισσότερη μόλυνση και περιβαλλοντική υποβάθμιση. Από την άλλη, η σύνθεση του προϊόντος αλλά και οι τεχνικές παραγωγής τείνουν να μεταβάλλονται κατά τρόπο ευνοϊκό για το περιβάλλον (Frankel,2003) . Αυτό που έχει σημασία για το περιβάλλον είναι το καθαρό αποτέλεσμα των *scale, composition* και *technique effects*, όχι η κάθε συνιστώσα ξεχωριστά. Τα *scale* και *technique effects* τείνουν να λειτουργούν προς αντίθετες κατευθύνσεις ενώ το composition effect εξαρτάται από το συγκριτικό πλεονέκτημα των χωρών. Είναι έτσι δύσκολο να υπολογιστούν οι συνολικές επιπτώσεις του εμπορίου στο περιβάλλον καθώς εξαρτώνται από το μέγεθος και την ισχύ κάθε παράγοντα.

7. ENVIRONMENTAL KUZNETS CURVE (EKC)

Πολλοί περιβαλλοντιστές στηρίζουν την έννοια της «αειφόρου» ανάπτυξης και πιστεύουν ότι η οικονομική μεγέθυνση μπορεί να προάγει την περιβαλλοντική προστασία αν υπάρξουν οι κατάλληλοι τρόποι διαχείρισής της. Υπάρχει, όμως και μια σημαντική μερίδα η οποία πρεσβεύει ότι πρέπει να τίθενται όρια στην μεγέθυνση καθώς η απελευθέρωση του εμπορίου θα μπορούσε να οδηγήσει στην δημιουργία περισσότερης μόλυνσης και στην υπερ-εκμετάλλευση των φυσικών πόρων (Donella H. Meadows, Dennis L. Meadows, Jørgen Randers, and William W. Behrens III, 1972, Dally, 1993).

Η αειφόρος ανάπτυξη έχει ορισθεί με πολλούς τρόπους. Ο συχνότερα αναφερόμενος είναι ο διατυπούμενος στο *Our Common Future,* γνωστό και ως *Brundtland Report*[8] (από το όνομα της τέως πρωθυπουργού της Νορβηγίας Gro Harlem Brundtland η οποία ηγήθηκε της εκστρατείας για την αειφόρο ανάπτυξη) : « Αειφόρος ανάπτυξη είναι η ανάπτυξη η οποία ικανοποιεί τις ανάγκες του

[8] World Commission on Environment and Development (WCED). *Our common future.* Oxford: Oxford University Press, 1987 p. 43.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

παρόντος χωρίς να θέτει σε κίνδυνο την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες. Έτσι, περιλαμβάνει δύο έννοιες- κλειδιά: α) την έννοια των **αναγκών**, συγκεκριμένα των βασικών αναγκών των φτωχών του κόσμου, στις οποίες πρέπει να δοθεί άμεση προτεραιότητα και β) την έννοια των **περιορισμών** που τίθενται από την τεχνολογία και την κοινωνική οργάνωση στην ικανότητα του περιβάλλοντος να ικανοποιεί παρούσες και μελλοντικές ανάγκες».

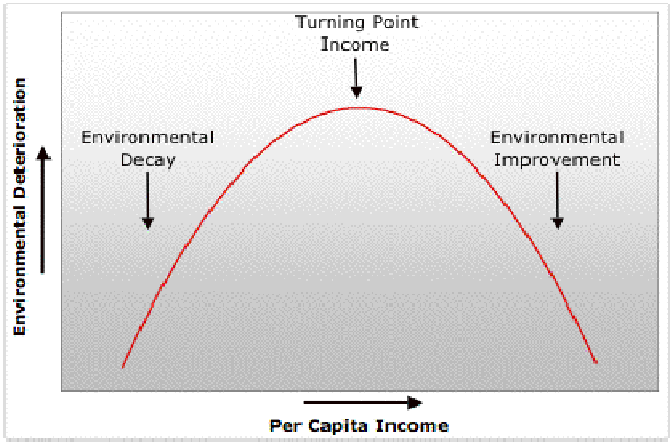
Η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης αποδείχθηκε στην πράξη δύσκολο να προσδιοριστεί και να εφαρμοσθεί. Είναι καλό να είσαι υγιής αλλά τί μπορεί να γίνει αν δεν έχεις πρόσβαση στην εκπαίδευση; Είναι καλό να διαθέτεις ένα σίγουρο εισόδημα αλλά τί γίνεται όταν ο αέρας που αναπνέεις είναι μολυσμένος; Είναι καλό να απολαμβάνεις θρησκευτικές ελευθερίες αλλά τι κάνεις αν δεν μπορείς να θρέψεις την οικογένειά σου;[9] Είναι σαφές ότι η φτώχεια μπορεί να οδηγήσει σε βραχυπρόθεσμες επιλογές οι οποίες επιβαρύνουν το περιβάλλον. Η προσδοκία, όμως, ότι το ελεύθερο εμπόριο θα οδηγήσει μακροπρόθεσμα σε οικονομική μεγέθυνση η οποία θα μειώσει την φτώχεια και θα παράσχει τους απαραίτητους για περιβαλλοντικές επενδύσεις πόρους, φαίνεται κάποιες φορές να βασίζεται σε μια λογική και μια ακολουθία γεγονότων οι οποίες δεν μπορούν να γίνουν εύκολα κατανοητές ή αποδεκτές. Επιπλέον, είναι αλήθεια ότι η οικονομική ανάπτυξη χωρίς τις απαραίτητες προϋποθέσεις δεν μπορεί να είναι βιώσιμη σε βάθος χρόνου. Ένας σοβαρός λόγος γι' αυτό είναι η δυσκολία πολλών χωρών με χαμηλό εισόδημα να εξασφαλίσουν πόρους για τη μείωση της μόλυνσης. Επίσης, είναι δύσκολο γι' αυτές να θυσιάσουν τις προοπτικές της ανάπτυξής τους προκειμένου να συνεισφέρουν στη λύση ενός προβλήματος στην δημιουργία του οποίου ουδόλως συμμετείχαν αλλά το οποίο προκλήθηκε κυρίως από τον τρόπο ζωής των πλουσιότερων χωρών. Στις αναπτυσσόμενες χώρες έτσι, το μήνυμα των προτεραιοτήτων της πολιτικής είναι: πρώτα ανάπτυξη και μετά...«καθαρίζουμε» (Dasgupta, Laplante, Wang, Wheeler, 2002). Θεωρώντας, λοιπόν, ότι η φτώχεια βρίσκεται στον πυρήνα του προβλήματος, μπορούμε να αντιμετωπίσουμε την οικονομική μεγέθυνση σαν μέρος της λύσης, καθώς επιτρέπει στις χώρες να μετατοπίσουν το βάρος της προσοχής τους από τα πιο άμεσα ζητήματα σε θέματα μακροπρόθεσμης βιωσιμότητας.

[9] https://www.iisd.org/sd/

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

Μια ματιά σε στοιχεία από διάφορες χώρες ή και διαχρονικά επιτρέπει την εξαγωγή κάποιων γενικών συμπερασμάτων σχετικά με τη συνήθη κατάληξη της αλληλεπίδρασης αυτών των αντικρουόμενων δυνάμεων[10]. Για ορισμένα σημαντικά περιβαλλοντικά μεγέθη εμφανίζεται μια σχέση με το σχήμα ενός αντεστραμμένου U: σε σχετικά χαμηλά επίπεδα κατά κεφαλήν εισοδήματος, η μεγέθυνση οδηγεί σε μεγαλύτερη περιβαλλοντική ζημία, μέχρι να ισορροπήσει σε ένα ενδιάμεσο επίπεδο εισοδήματος μετά το οποίο η περαιτέρω μεγέθυνση οδηγεί σε βελτιώσεις στο περιβάλλον. Αυτή η εμπειρική σχέση είναι γνωστή ως Environmental Kuznets Curve (EKC) και ονομάστηκε έτσι κατ' αναλογίαν προς την αρχική καμπύλη Kuznets η οποία περιγράφει επίσης μια σχέση αντεστραμμένου U μεταξύ μέσου εισοδήματος και ανισότητας.

Η Παγκόσμια Τράπεζα (1992) και οι Grossman και Krueger (1993, 1995) προκάλεσαν το ενδιαφέρον της επιστημονικής κοινότητας παρουσιάζοντας αυτό το στατιστικό εύρημα με βάση

[10] Grossman and Krueger (1993,1995), Selden and Song (1994), Bradford, Schliekert and Shore (2000), Bimonte(2001), Harbaugh, Levinson and Wilson (2000).

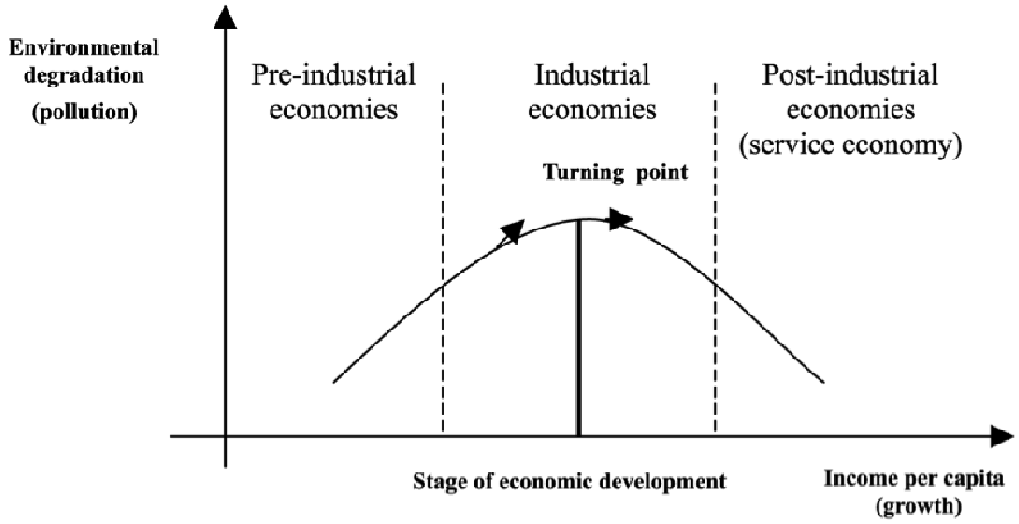
ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

διαστρωματικά στοιχεία από διάφορες χώρες. Οι Grossman και Krueger (1995) εκτίμησαν ότι η ρύπανση σε SO_2 άγγιζε τα ανώτερες τιμές της σε μια χώρα σε κατά κεφαλήν εισόδημα 5000-6000 δολάρια (σε δολάρια 1985). Για χώρες όπου υπάρχουν στοιχεία αρκετά μεγάλων χρονοσειρών, υπάρχουν επίσης ενδείξεις ότι αυτή η ίδια σχέση του αντεστραμμένου U ισχύει στο χρόνο. Ο αέρας στο Λονδίνο στη δεκαετία του '50 ήταν πολύ περισσότερο μολυσμένος απ' ό,τι σήμερα. Το ίδιο ισχύει και για άλλες μεγαλουπόλεις όπως το Τόκυο και το Λος Άντζελες. Το φαινόμενο έχει παρατηρηθεί και στο ζήτημα της αποψίλωσης των δασών στις πλούσιες χώρες: το ποσοστό γης των ΗΠΑ που αναδασώθηκε έπεσε κατά τον 18ο αι. καθώς και κατά το πρώτο μισό του 19ου αι. (αλλά ανέβηκε αισθητά κατά τον 20 αιώνα) (Frankel, 2003).

Η EKC απεικονίζει μια εμπειρική σχέση η οποία υποτίθεται ότι δείχνει την διαδρομή της μόλυνσης που ακολουθούν οι οικονομίες καθώς το ΑΕΠ τους αυξάνει και συνδέει το κατά κεφαλήν εισόδημα με ορισμένους δείκτες περιβαλλοντικής επιβάρυνσης. Σύμφωνα με αυτή, όταν μια χώρα αναπτύσσεται, η μόλυνση αυξάνεται μέχρι να φτάσει σε ένα συγκεκριμένο επίπεδο ανάπτυξης μετά το οποίο η περαιτέρω μεγέθυνση οδηγεί σε μείωση της μόλυνσης. Αυτό το σημείο καμπής δείχνει ότι η περιβαλλοντική επιβάρυνση είναι αναπόφευκτη και ότι μια αναπτυσσόμενη χώρα πρέπει να φτάσει και να ξεπεράσει αυτό το σημείο προκειμένου να βελτιωθεί περιβαλλοντικά. Το σκεπτικό πίσω από την EKC είναι ότι η μεγέθυνση είναι επιβαρυντική για τον αέρα και το νερό στα αρχικά στάδια της εκβιομηχάνισης, στη συνέχεια, όμως, η ρύπανση μειώνεται καθώς οι χώρες συγκεντρώνουν αρκετό πλούτο ώστε να μπορούν να δαπανήσουν για να καθαρίσουν το περιβάλλον τους.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

Πηγή:Panayotou, 1993.

Ανατρέχοντας στο παρελθόν, διαπιστώνουμε ότι οι οικονομίες των ανεπτυγμένων χωρών, κατά τα πρώτα στάδια της ανάπτυξής τους, βασίζονταν στην αγροτική παραγωγή. Οι επιπτώσεις μιας τέτοιας οικονομίας στο περιβάλλον δεν είναι σοβαρές. Η βιομηχανική επανάσταση, ωστόσο, άλλαξε τις οικονομίες των χωρών καθιστώντας τες επιβλαβείς για το περιβάλλον. Οι κύριοι λόγοι γι' αυτό στάθηκαν η αυξημένη παραγωγή βλαβερών προϊόντων και η εκτεταμένη χρήση των φυσικών πόρων. Στις μέρες μας πλέον η πλειονότητα των αναπτυγμένων χωρών βασίζεται στην οικονομία των υπηρεσιών και της πληροφορίας. Σαν αποτέλεσμα αυτού παρατηρήθηκε μια σημαντική μείωση της μόλυνσης. Στη διάρκεια αυτής της πορείας, φαίνεται ότι οι χώρες περνούν από το σημείο καμπής που προαναφέρθηκε και μια πιθανή εξήγηση γι' αυτό θα μπορούσε να είναι ότι σε μια τέτοιου είδους οικονομία πολλές ρυπογόνοι δραστηριότητες μεταφέρονται αλλού.

Η κυρίαρχη θεωρητική στήριξη για την ΕΚC έγκειται στο ότι η τεχνολογία της παραγωγής καθιστά αναπόφευκτη κάποιου βαθμού μόλυνση, η ζήτηση για περιβαλλοντική ποιότητα, όμως, αυξάνει με το εισόδημα. Η κεντρική ιδέα είναι, λοιπόν, ότι σε υψηλότερα επίπεδα κατά κεφαλήν εισοδήματος , η μεγέθυνση τονώνει την συνολική ζήτηση για καθαρότερο περιβάλλον, πράγμα το

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

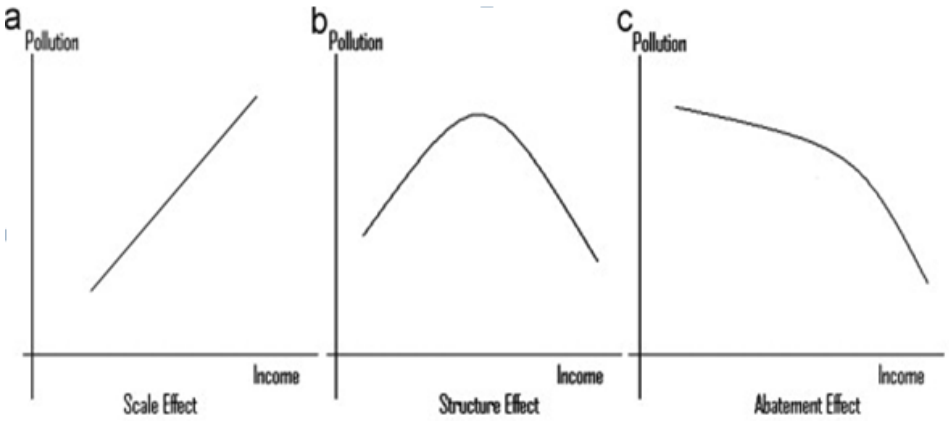
οποίο μπορεί να οδηγήσει στη θέσπιση περιβαλλοντικής νομοθεσίας. Αν αυτή η τελευταία είναι και αποτελεσματική, τότε μεταφράζεται και σε καθαρότερο περιβάλλον. Λειτουργεί σε μεγάλο βαθμό μέσα από το techniques channel ενθαρρύνοντας ή απαιτώντας τη χρήση καθαρότερων τεχνικών παραγωγής για δεδομένα προϊόντα, αν και η νομοθεσία μπορεί να επιφέρει αλλαγές και στην σύνθεση του προϊόντος: ανεβάζοντας την τιμή των ρυπογόνων αγαθών και υπηρεσιών σε σχέση με τα καθαρότερα και ωθώντας, έτσι τους καταναλωτές να στραφούν στα τελευταία.

Μια άλλη πιθανή εξήγηση για τον τύπο της ΕΚC είναι ότι λειτουργεί, φυσικώ τω τρόπω, μέσω της σύνθεσης του προϊόντος. Θεωρητικά, το σχήμα της θα μπορούσε να προκύψει από τα συνήθη στάδια της οικονομικής ανάπτυξης: τη μετάβαση από μια αγροτική οικονομία προς την εκβιομηχάνιση και από εκεί στην παραγωγή υπηρεσιών. Οι υπηρεσίες κατά κανόνα παράγουν λιγότερη μόλυνση από τη βιομηχανία. Αυτή η εξήγηση είναι λιγότερο πιθανόν να προϋποθέτει τους μηχανισμούς μιας αποτελεσματικής κυβερνητικής ρύθμισης. Αν, όμως, η ΕΚC προέκυπτε στην πράξη αποκλειστικά και μόνο από την αλλαγή της σύνθεσης του προϊόντος, τότε τα υψηλότερα εισοδήματα θα οδηγούσαν σε καλύτερο περιβάλλον ακόμα και όταν δημιουργούνται εξωτερικότητες σε διεθνές επίπεδο, πράγμα το οποίο δεν συμβαίνει. Δεν έχει καταγραφεί ακόμα μια ΕΚC για το διοξείδιο του άνθρακα, για παράδειγμα. Παρά το ότι οι εκπομπές ανά μονάδα του ΑΕΠ όντως τείνουν να μειώνονται, αυτό δεν είναι αρκετό προκειμένου να μειωθούν οι συνολικές εκπομπές ελλείψει πολυμερούς προσπάθειας.

Στο σημείο αυτό, έχει ενδιαφέρον να αναλύσουμε την ΕΚC από την πλευρά των *scale, composition* και *technique effects* τα οποία έχουμε προαναφέρει. Ο Panayotou, 2003, θεωρεί ότι όταν μια χώρα εισέρχεται στο στάδιο της εκβιομηχάνισης, παρατηρείται το *scale effect* και οι δείκτες της μόλυνσης αυξάνονται. Σταδιακά και μέσω του *composition (structure) effect* οι επιχειρήσεις στρέφονται προς λιγότερο ρυπογόνο παραγωγή και έτσι η μόλυνση ισορροπεί σε ένα επίπεδο. Τέλος, το *technique (abatement) effect* παρατηρείται όταν πλέον οι επιχειρήσεις επενδύουν σε εξοπλισμό και τεχνολογία μείωσης των ρύπων οδηγώντας έτσι σε μείωση της συνολικής μόλυνσης.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

Το *scale effect* δείχνει απλώς ότι όσο περισσότερο παράγει η οικονομία μιας χώρας τόσο μεγαλύτερη θα είναι η περιβαλλοντική επιβάρυνση. Έτσι, οι επιπτώσεις του *scale effect* είναι αρνητικές για το περιβάλλον. Αντίθετα, οι επιπτώσεις του *composition effect* θα είναι θετικές. Αυτό αφορά στις αλλαγές στη δομή της οικονομίας στο χρόνο. Στα πρώτα στάδια της οικονομικής ανάπτυξης όπου η αγροτικές δραστηριότητες παίζουν τον πρωταρχικό ρόλο, η μόλυνση αυξάνεται καθώς οι οικονομικές δομές μετατρέπονται από αγροτικές σε βιομηχανικές. Μετά την εκβιομηχάνιση, ωστόσο, η οικονομία προχωρά προς νέες μορφές παραγωγής και βαθμιαία η μόλυνση μειώνεται. Το *technique effect*, τέλος, αναφέρεται στη μείωση της ρύπανσης μέσω της αλλαγής των μεθόδων παραγωγής. Το εμπόριο μπορεί να μειώσει τη μόλυνση ανά μονάδα προϊόντος διευκολύνοντας τη μεταφορά καθαρότερων τεχνολογιών ή και επιφέροντας αλλαγές στις ρυθμίσεις καθώς η ζήτηση για περιβαλλοντική ποιότητα θα αυξηθεί με την άνοδο των εισοδημάτων.

Με βάση την παραπάνω ανάλυση, μπορούμε να συναγάγουμε κάποια συμπεράσματα σχετικά με το ποίου παράγοντα οι επιπτώσεις θα κυριαρχήσουν. Στις αρχές της οικονομικής ανάπτυξης το *scale effect* είναι αυτό που αναμένεται να επικρατήσει. Στα επόμενα στάδια, όμως, και κυρίως αφού οι οικονομίες φτάσουν στο σημείο καμπής τους,

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

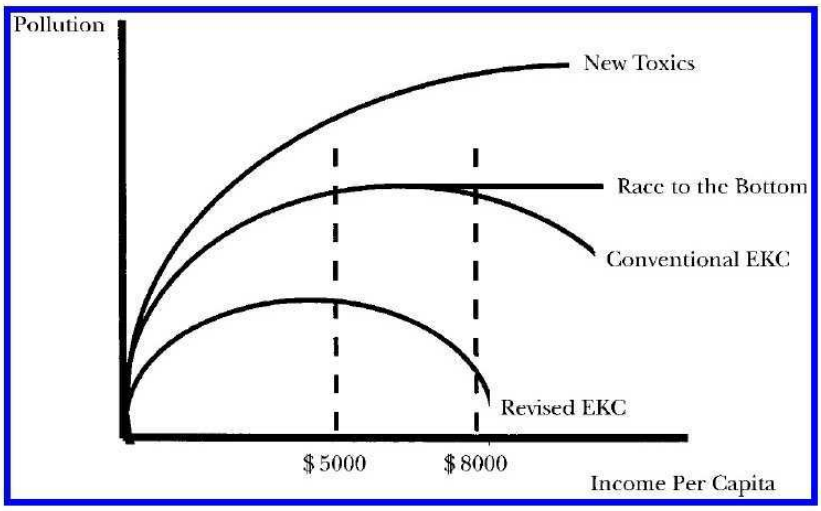
TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

Θα ήταν ανακριβές να θεωρήσουμε ότι η EKC δείχνει ότι, αν τα κράτη προαγάγουν την μεγέθυνση, το περιβάλλον θα βελτιωθεί αυτομάτως. Μόνο αν η μόλυνση περιορίζεται σε μεγάλο βαθμό μέσα στο νοικοκυριό ή την επιχείρηση θα μπορούσε να ισχύει μια τέτοια γενίκευση. Η περισσότερη μόλυνση, όπως το SO_2 ή NO_x είναι εξωτερική του νοικοκυριού ή της επιχείρησης. Για τέτοιες εξωτερικότητες, τα υψηλότερα εισοδήματα και μια γενικότερη επιθυμία για καθαρότερο περιβάλλον, δεν είναι αρκετά. Πρέπει να υπάρχει και δραστική κυβερνητική ρύθμιση η οποία συνήθως προϋποθέτει δημοκρατικά συστήματα που θα μετατρέψουν την λαϊκή βούληση σε ενεργό παρέμβαση αλλά και κράτος δικαίου και ευφυείς μηχανισμούς ρύθμισης. Τα εμπειρικά στοιχεία επιβεβαιώνουν ότι η συμμετοχή εύρυθμων δημοκρατικών κυβερνήσεων αποτελεί σημαντικό κομμάτι της όλης διαδικασίας. Αυτά σε εθνικό επίπεδο. Οι απαιτήσεις για την αντιμετώπιση των διασυνοριακών εξωτερικοτήτων είναι ακόμα μεγαλύτερες.

Η κλασσική υπόθεση της EKC έχει δεχθεί έντονη κριτική(Coodoon, 2003; Ekins, 2000, Perman, 2003, Stern, 2004), τόσο σαν παρουσίαση της πραγματικής διαδικασίας ανάπτυξης όσο και σαν πρόταση για την καταλληλότερη εφαρμοστέα πολιτική. Ορισμένοι επικριτές της ισχυρίζονται ότι δεν αποτελεί τίποτα παραπάνω από ένα μεμονωμένο στιγμιαίο αποτύπωμα μιας δυναμικής διαδικασίας. Σε βάθος χρόνου, υποστηρίζουν, η καμπύλη θα γίνει μια ευθεία γραμμή στο υψηλότερο υπάρχων επίπεδο μόλυνσης, καθώς η απελευθέρωση του εμπορίου θα οδηγεί σε *"race to the bottom"* στα περιβαλλοντικά πρότυπα, όπως δείχνει το διάγραμμα παρακάτω.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

Environmental Kuznets Curve: Different Scenarios

Environmental Kuznets curve: alternative views. Source: Dasgupta et al. (2002)

Κάποιοι άλλοι θεωρούν ότι, ακόμα και αν ορισμένοι ρύποι μειώνονται με την αύξηση του εισοδήματος, οι βιομηχανικές κοινωνίες παράγουν συνεχώς νέους, ενδεχομένως τοξικούς ρύπους οι οποίοι βρίσκονται εκτός ρυθμιστικού πλαισίου. Κατά την άποψή τους, ο συνολικός κίνδυνος για το περιβάλλον από τους νέους αυτούς ρύπους θα συνεχίσει να αυξάνεται ακόμα και αν εκμηδενίζονται ορισμένες άλλες πηγές μόλυνσης, όπως δείχνει η καμπύλη των «νέων τοξικών» στο διάγραμμα. Παρ' ότι και οι δύο αυτές σχολές προβάλλουν εύλογα επιχειρήματα, καμία δεν τα στηρίζει με ισχυρή εμπειρική έρευνα. Αντίθετα, πολλές εμπειρικές μελέτες οδηγούν προς μια αισιόδοξη αντιμετώπιση της EKC δείχνοντας ότι αυτό που πραγματικά συμβαίνει είναι μια πτώση και μετατόπιση της καμπύλης προς τα αριστερά, καθώς η μεγέθυνση προκαλεί λιγότερη μόλυνση στα πρώτα στάδια της εκβιομηχάνισης και η μόλυνση αρχίζει να μειώνεται από χαμηλότερα επίπεδα εισοδήματος, όπως φαίνεται από την αναθεωρημένη (revised) EKC στο διάγραμμα (Dasgupta et al. 2002).

Η έρευνα στην Περιβαλλοντική Καμπύλη Kuznets οδηγεί στο συμπέρασμα ότι το σχήμα της μάλλον δεν μπορεί να είναι σταθερό. Η σχέση μεταξύ της αύξησης του κατά κεφαλήν εισοδήματος

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

και της περιβαλλοντικής ποιότητας θα καθορίζεται από το πώς θα αντιδρούν τα εκάστοτε εμπλεκόμενα μέρη στην οικονομική μεγέθυνση και τις παρενέργειές της- συμπεριλαμβανομένων των πολιτών, των επιχειρήσεων, των κυβερνήσεων και των νομοθετών, μη κυβερνητικών οργανώσεων αλλά και άλλων παραγόντων της αγοράς. Από την μελέτη αυτών των σχέσεων προκύπτει ότι είναι εφικτό για τις αναπτυσσόμενες χώρες να βελτιώσουν το περιβάλλον τους. Είναι επίσης πιθανό, εξαιτίας του αυξανόμενου δημοσίου ενδιαφέροντος και της έρευνας σχετικά με την περιβαλλοντική ποιότητα και ρύθμιση, οι χώρες να διαγράψουν μια ΕΚC χαμηλότερη και πιο επίπεδη απ' ότι θα προέβλεπαν τα συμβατικά μέτρα. Θα μπορούν, δηλαδή, να αναπτυχθούν από χαμηλά κατά κεφαλήν εισοδήματα με μικρή ή και καθόλου περιβαλλοντική επιβάρυνση και στη συνέχεια, από ένα σημείο και μετά, να σημειώσουν βελτίωση τόσο του εισοδήματός τους όσο και του περιβάλλοντος. Στην επίτευξη του στόχου που μόλις περιγράψαμε, πολύ σημαντικό ρόλο μπορούν να διαδραματίσουν ορισμένοι θεσμικοί παράγοντες την επίδραση των οποίων θα επιχειρήσουμε να αναλύσουμε στο αμέσως επόμενο τμήμα της μελέτης μας.

8. ΕΜΠΟΡΙΟ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ: ΡΥΘΜΙΣΗ, ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ, ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ.

Καταρχήν, σημαντικές αλλαγές στην μόλυνση, καθώς αυξάνεται το εισόδημα, μπορούν να παρατηρηθούν από πολλές διαφορετικές πηγές: διαφοροποιήσεις στην κλίμακα και την σύνθεση του προϊόντος, ενδοκλαδικές αλλαγές στις τεχνολογίες παραγωγής, ή ρυθμίσεις για την μείωση της μόλυνσης (Grossman και Krueger,1993). Πρόσφατες έρευνες, ωστόσο, συνηγορούν υπέρ του ότι η ρύθμιση αποτελεί τον κυρίαρχο παράγοντα στην μείωση της μόλυνσης καθώς οι χώρες αρχίζουν να αναπτύσσονται πέραν του μέσου εισοδήματος(Hua Wang, 2002, Delgado and Khanna, 2011 . Μελέτες που υπολογίζουν την επίδραση της εφαρμοζόμενης πολιτικής στην ανάλυση της σχέσης μεταξύ εισοδήματος και περιβάλλοντος βρίσκουν ότι οι αποτελεσματικές πολιτικές και οι υγιείς θεσμοί μπορούν να μειώσουν δραστικά την περιβαλλοντική επιβάρυνση ακόμα και σε χαμηλά επίπεδα εισοδήματος και να επιταχύνουν τις βελτιώσεις σε υψηλότερα επίπεδα εισοδήματος,

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

χαμηλώνοντας έτσι την ΕΚC και ελαττώνοντας το περιβαλλοντικό κόστος της μεγέθυνσης (Panayotou, 1997).[11]

Εντός της επικράτειάς τους, οι κυβερνήσεις έχουν την εξουσία να νομοθετούν και να παραχωρούν δικαιώματα κυριότητας επί των φυσικών πόρων, να επιβάλουν φόρους, να δημιουργούν αγορές για τα δικαιώματα εκπομπών, κλπ. Βασικές αιτίες για τις οποίες οι πλουσιότερες χώρες θεσπίζουν αυστηρότερα νομοθετικά πλαίσια σε σχέση με τη μόλυνση είναι: α) το ότι η περιβαλλοντική προστασία ανεβαίνει ως προτεραιότητα μόλις οι κοινωνίες καλύπτουν τις βασικές ανάγκες σε συνθήκες διαβίωσης, υγεία, εκπαίδευση, β) το ότι οι πλουσιότερες κοινωνίες διαθέτουν και εκπαιδευμένο προσωπικό αλλά και κονδύλια για τον έλεγχο και την επιβολή των ρυθμίσεων και γ) τα υψηλότερα εισοδήματα και η συνακόλουθη καλύτερη εκπαίδευση ευαισθητοποιούν τις τοπικές κοινωνίες και τις καθιστούν ικανές σε αρκετές περιπτώσεις να επιβάλουν υψηλά περιβαλλοντικά πρότυπα, όποια θέση και αν υιοθετεί η εθνική κυβέρνηση(Dasgupta et al. 2002).

Σε διεθνές επίπεδο, ωστόσο, η νομοθέτηση ή έστω η ανάληψη συγκεκριμένων δεσμεύσεων αποτελεί πιο περίπλοκο θέμα αφού προσκρούει στην έννοια της εθνικής κυριαρχίας των κρατών. Καθώς πολλά περιβαλλοντικά προβλήματα είναι κοινά όχι μόνο για τους πολίτες μιας χώρας αλλά και άλλων χωρών, η συνεργασία μεταξύ των κυβερνήσεων ανάγεται σε μείζον, κρίσιμο θέμα. Αυτές οι τελευταίες μπορεί να απέχουν συνειδητά από κάποιες ενέργειες εγχώρια, φοβούμενες ότι οι υπόλοιπες δεν θα τις ακολουθήσουν και έτσι, για παράδειγμα, οι ρυπογόνοι επιχειρήσεις θα μεταναστεύσουν σε χώρες με χαλαρότερες περιβαλλοντικές απαιτήσεις. Έρευνες έχουν δείξει ότι τα επίπεδα μόλυνσης μπορεί να αυξηθούν στο εξωτερικό αν μια χώρα αποφασίσει μονομερώς να «καθαρίσει» τη βιομηχανία της, οδηγώντας σε πιθανή αύξηση του συνολικού επιπέδου εκπομπών. Θα πρέπει να γίνει σαφές ότι τα κυρίαρχα κράτη ***μπορούν*** να διαπραγματευτούν και να αναλάβουν αμοιβαίες δεσμεύσεις οι οποίες ενδεχομένως να παράξουν διεθνές δίκαιο. Για την ακρίβεια, διεθνώς αποδεκτοί θεσμοί διαιτησίας θα μπορούν να δημιουργήσουν το πλαίσιο για αποτελεσματική εφαρμογή των συμφωνιών σε παγκόσμια κλίμακα (Andersson, 1992).

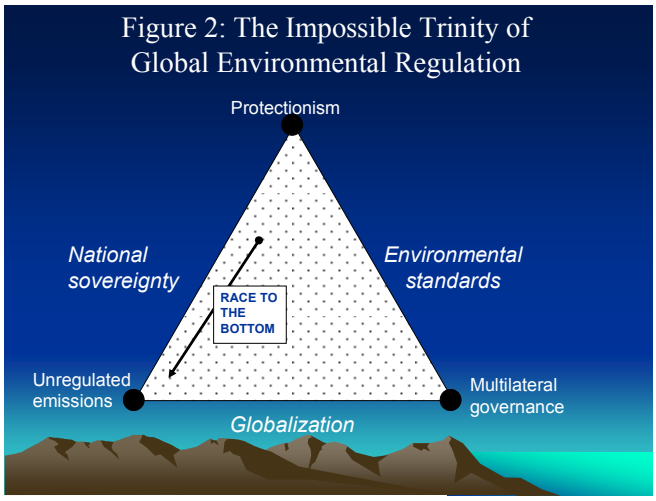
[11] Ελλείψει όρων μέτρησης των περιβαλλοντικών ρυθμίσεων, ο (Panayotou -1997) χρησιμοποιεί ως δείκτες την τήρηση των συμβατικών όρων και υποχρεώσεων και την γραφειοκρατική λειτουργία.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

Όσοι ανησυχούν για εκχώρηση εθνικής κυριαρχίας θέτουν έναν προβληματισμό ο οποίος αφορά την αδυναμία-κατά την άποψή τους- πραγμάτωσης μιας συνεννόησης και συμφωνίας για παγκόσμια περιβαλλοντική ρύθμιση. Διακρίνουν τρεις ασύμβατους μεταξύ τους στόχους και αποκλείουν την δυνατότητα παράλληλης επίτευξής τους. ***Πρώτον,*** αν μη τι άλλο , το διεθνές εμπόριο είναι επιθυμητό- ceteris paribus- για τα οικονομικά του οφέλη. ***Δεύτερον,*** η ρύθμιση είναι επιθυμητή, ιδίως όταν πρόκειται για εξωτερικότητες όπως η μόλυνση ή άλλοι κοινωνικοί στόχοι τους οποίους η αγορά αδυνατεί να εξυπηρετήσει επαρκώς. ***Τρίτον,*** η εθνική κυριαρχία είναι επιθυμητή διότι διαφορετικές χώρες έχουν διαφορετικές ανάγκες ή προτεραιότητες. Με βάση αυτά θεωρούν ότι είναι εφικτός ο σχεδιασμός ενός συστήματος που να αφορά σε δύο από αυτούς τους στόχους, όχι όμως και στους τρείς.

Figure 2: The Impossible Trinity of Global Environmental Regulation

Πηγή:Frankel,2003.

Οι τρεις στόχοι μπορούν να παρουσιασθούν σαν τις πλευρές ενός τριγώνου. Η κάτω αριστερή γωνία αντιπροσωπεύει ένα σύστημα απουσίας κάθε είδους περιορισμού και ρύθμισης. Η ιδιωτική αγορά αναλαμβάνει την ευθύνη για όλα. Ελλείψει κυβερνητικής παρέμβασης, δεν υπάρχει κάτι το οποίο θα μπορούσε να συντονιστεί διεθνώς και έτσι δεν υπάρχει κίνδυνος απώλειας της εθνικής κυριαρχίας. Η κάτω δεξιά γωνία αντιπροσωπεύει ένα σύστημα ρύθμισης σε παγκόσμιο επίπεδο, ένα είδος παγκόσμιας ομοσπονδίας. Η γωνία της κορυφής αντιπροσωπεύει το απομονωτισμό. Μόνο αν

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

οι χώρες αποκοπούν πλήρως από το διεθνές εμπόριο, τις επενδύσεις και κάθε είδους διεθνή συνεργασία μπορούν να διατηρήσουν εντελώς την εθνική τους κυριαρχία, προβαίνοντας σε οποιαδήποτε ρύθμιση στο εσωτερικό τους. Με βάση τους όρους του παραπάνω διαγράμματος, κατανοούμε ότι το άνοιγμα στο εμπόριο έχει οδηγήσει τις περισσότερες χώρες σήμερα προς την κάτω πλευρά του τριγώνου. Σαν αποτέλεσμα της διεθνούς οικονομικής ολοκλήρωσης, δημιουργείται μια συνεχώς εντεινόμενη σύγκρουση μεταξύ της ανάγκης για περιβαλλοντική ρύθμιση και της ανάγκης διαφύλαξης της εθνικής κυριαρχίας. Υπάρχει η άποψη ότι η παγκοσμιοποίηση υπονομεύει την ικανότητα των κρατών να επιβάλουν εκείνα τα περιβαλλοντικά πρότυπα που επιθυμούν.

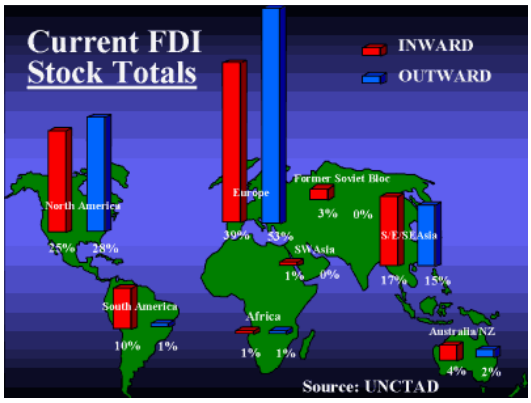
Στην πραγματικότητα, πάντως, ακόμα και για περιβαλλοντικές εξωτερικότητες που περιορίζονται κατά πολύ εντός της επικράτειας, δεν υπάρχουν πολλά εμπειρικά στοιχεία ότι όντως εμφανίζεται ένα φαινόμενο *"race to the bottom"*, ότι δηλαδή το διεθνές εμπόριο και οι επενδύσεις ασκούν σημαντική πίεση προς τα κάτω στα περιβαλλοντικά μέτρα συνολικά. Αντίθετα, το διεθνές εμπόριο και οι οικονομικές δραστηριότητες των πολυεθνικών επιχειρήσεων μπορεί σε ορισμένες περιπτώσεις να ωθήσουν προς τα επάνω το επίπεδο της ρύθμισης των περιβαλλοντικών προτύπων. Πολυάριθμες μελέτες έχουν δείξει ότι, σε σχέση με άλλους παράγοντες που λαμβάνουν υπόψη τους οι επιχειρήσεις, τα κόστη για την μείωση της μόλυνσης δεν αποτελούν το καθοριστικό παράγοντα στην απόφαση για μετεγκατάσταση. Σημαντικότεροι παράγοντες φαίνεται να είναι άλλοι, μεταξύ των οποίων η απόσταση από την αγορά και η ποιότητα και το κόστος των οργανωτικών υποδομών(Dasgupta et al. 2002). Σε μια μελέτη των μεξικάνικων *maquiladoras,*[12] οι Grossman και Krueger (1993) βρήκαν ότι τα κόστη μείωσης της μόλυνσης δεν έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στις εισαγωγές από το Μεξικό ενώ, αντίθετα, το ανειδίκευτο εργατικό δυναμικό στάθηκε παράγοντας κορυφαίας σημασίας. Οι περισσότερες πολυεθνικές που εδρεύουν σε χώρες του ΟΟΣΑ τηρούν σχεδόν ενιαία περιβαλλοντικά πρότυπα τόσο στις εγχώριες όσο και στις διεθνείς εγκαταστάσεις τους. Και αυτό διότι έτσι επιτυγχάνουν εξοικονόμηση στις δαπάνες για σχεδιασμό, αγορά μηχανημάτων και συντήρηση· διότι γλιτώνουν ο κόστος των δικαστικών αγώνων και των αποζημιώσεων για μη συμμόρφωση· και διότι προστατεύουν τη φήμη τους τόσο στις εγχώριες όσο και στις διεθνείς αγορές.

[12] Εργοστάσια συναρμολόγησης που εγκαταστάθηκαν από τη δεκαετία του΄60 στο Μεξικό κατά μήκος των τριών χιλιάδων χιλιομέτρων συνοριακής γραμμής με τις Η.Π.Α. Οι πρώτες ύλες εισάγονται ελεύθερες από φόρους και δασμούς για επεξεργασία, συναρμολόγηση ή κατασκευή και το τελικό προϊόν εξάγεται στις υπόλοιπες χώρες.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

Ωστόσο, υπάρχουν όντως περιπτώσεις όπου ορισμένες χώρες θα μπορούσαν να μετατραπούν σε *pollution havens*. Για παράδειγμα, στην δεκαετία του '70 η περιβαλλοντική νομοθεσία σε πολλές οικονομίες του ΟΟΣΑ τροποποιήθηκε αυστηρότερα χωρίς αντίστοιχη τροποποίηση στις αναπτυσσόμενες χώρες. Η διαφορά από το ρυθμιστικό αυτό κόστος στάθηκε προφανώς αρκετή ώστε να δώσει μεγάλη ώθηση στην παραγωγή και εξαγωγή προϊόντων εντάσεως μόλυνσης από τις αναπτυσσόμενες χώρες. Έκτοτε, πάντως, ρυθμιστικές παρεμβάσεις και σε αυτές τις χώρες έχουν μειώσει αυτό το χάσμα και έχουν σταματήσει την καθαρή μετανάστευση των ρυπογόνων βιομηχανιών. Η παρατηρούμενη αυστηρότερη περιβαλλοντική ρύθμιση σε χώρες χαμηλού εισοδήματος έρχεται έτσι σε αντίθεση με την υπόθεση *"race to the bottom"*. Πράγματι, η θεωρία ότι πολλές ρυπογόνοι βιομηχανίες μεταφέρονται σε χώρες χαμηλού εισοδήματος και εξάγουν πάλι πίσω στις πλούσιες χώρες δεν φαίνεται να αντιστοιχεί στην πραγματικότητα. Στο παρακάτω γράφημα παρουσιάζεται η παγκόσμια κατανομή των ΑΞΕ από την πλευρά τόσο της χώρας αφετηρίας (outward) όσο και της χώρας υποδοχής (inward).

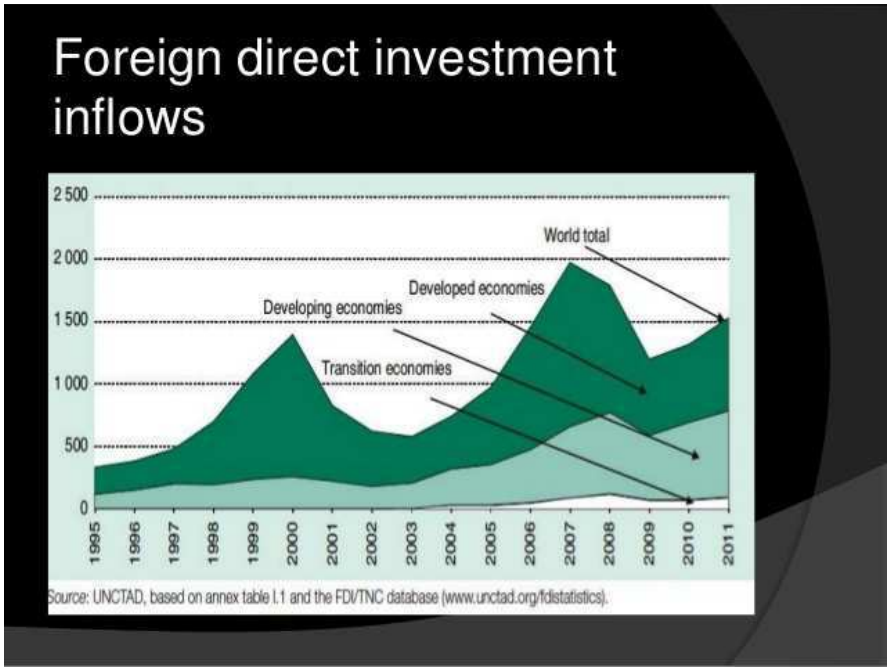

http://thomaspmbarnett.com/globlogization/2010/8/11/blast-from-my-past-foreign-direct-investment-decision-event.html

Τέσσερεις περιοχές του κόσμου προσελκύουν τον μεγαλύτερο όγκο των ΑΞΕ (πάνω από 90%): η Ευρώπη με 39%, η Β. Αμερική με 25%, η ΝΑ Ασία με 17% και η Ν. Αμερική με 10%. Από την άλλη, τρεις είναι οι μεγαλύτερες περιοχές προέλευσης των ΑΞΕ: Ευρώπη με 53%, Β. Αμερική με 28% και ΝΑ Ασία με 15%. Είναι, λοιπόν, ενδιαφέρον το ότι οι περισσότερες ΑΞΕ στο πλαίσιο του ΟΟΣΑ γίνονται μεταξύ χωρών του ίδιου του ΟΟΣΑ. Μόνο ένα μικρό ποσοστό των λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών εμπλέκεται σε ΑΞΕ. Μεταξύ αυτών των χωρών κάποιες όπως η Βραζιλία ή η Κίνα μπορούν να

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

θεωρηθούν δυνητικά pollution havens καθώς παρουσιάζουν πολύ χαλαρή περιβαλλοντική ρύθμιση αλλά προσελκύουν μεγάλο μέρος των ΑΞΕ από χώρες του ΟΟΣΑ (Kukenova και Monteiro, 2008). Πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι εμπειρικές μελέτες έχουν δείξει ότι οι περιβαλλοντικές ρυθμίσεις συσχετίζονται χωρικά και ότι χώρες με στενές εμπορικές σχέσεις εφαρμόζουν ανάλογης αυστηρότητας περιβαλλοντικές πολιτικές (Eliste and Fredriksson ,2002). Έτσι, στην επιλογή του εμπορικού εταίρου και του προορισμού των ΑΞΕ, οι χώρες φαίνεται να καθοδηγούνται περισσότερο από άλλους παράγοντες και όχι από την απαιτητική ή μη περιβαλλοντική πολιτική. Σύμφωνα και με το επόμενο γράφημα, οι ΑΞΕ κατευθύνονται κυρίως προς τις ανεπτυγμένες χώρες αφού καθοριστικό ρόλο φαίνεται να παίζουν μεταξύ άλλων οι τηλεπικοινωνίες, ο ρυθμός μεγέθυνσης, οι διμερείς συμφωνίες, ακόμα και το ποσοστό συμμετοχής του πληθυσμού στην σχολική εκπαίδευση.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

Υπάρχουν έτσι αρκετοί λόγοι να είμαστε επιφυλακτικοί σε ότι αφορά τους φόβους περί *"race to the bottom"* και *"pollution havens"*. Ο κυριότερος έγκειται στο ότι, ύστερα από δεκαετίες κινητικότητας των κεφαλαίων και απελευθέρωσης του εμπορίου, τέτοια φαινόμενα θα έπρεπε να έχουν δημιουργήσει ήδη σοβαρές συνέπειες και η μόλυνση θα έπρεπε να αυξάνεται παντού. Στις φτωχότερες χώρες επειδή θα είχαν μετατραπεί σε *pollution havens* και στις πλουσιότερες επειδή θα υποχωρούσαν στα περιβαλλοντικά τους πρότυπα για να παραμείνουν ανταγωνιστικές. Μελέτες που ήλεγξαν αυτές τις υποθέσεις για χώρες όπως η Βραζιλία, η Κίνα, το Μεξικό αλλά και οι ΗΠΑ βρήκαν ότι, σε σχέση με συγκεκριμένους δείκτες, η ποιότητα του αέρα έχει βελτιωθεί αισθητά(Frankel, 2003). Σαφώς, χρειάζεται συνεχής έρευνα καθώς δεν υπάρχουν πάντοτε επαρκή στοιχεία, ιδίως για νέους ρύπους. Επί του παρόντος, πάντως, τα διαθέσιμα στοιχεία συνηγορούν υπέρ μιας περισσότερο αισιόδοξης αντιμετώπισης της σχέσης μεταξύ περιβάλλοντος και εμπορίου.

Καθώς το ρυθμιστικό πλαίσιο αναδεικνύεται σε καίρια συνιστώσα αυτής της σχέσης, είναι θεμιτό να διερευνηθεί περαιτέρω πώς μπορεί να χαραχθεί εύστοχα και αποτελεσματικά. Στη σύγχρονη εποχή έχει καταστεί ολοφάνερο ότι είναι εξαιρετικά δύσκολος ένας διαχωρισμός της οικονομίας από την πολιτική. Πολύ συχνά οι κυβερνήσεις δείχνουν μεγάλη απροθυμία να συνεργαστούν σε διεθνές επίπεδο για θέματα του περιβάλλοντος υποκύπτοντας στις πολιτικές πιέσεις συγκεκριμένων ομάδων συμφερόντων, γεγονός το οποίο μπορεί να οδηγήσει σε ανισομερή επιμερισμό του περιβαλλοντικού κόστους. Υπό αυτή την έννοια, κυβερνητικές συμπεριφορές που κατευθύνονται από πολιτικές σκοπιμότητες μπορεί να είναι υπεύθυνες για την παρατηρούμενη κωλυσιεργία και βραδύτητα στην επίτευξη κάποιων περιβαλλοντικών στόχων.

Βασικό όπλο στην αντιμετώπιση τέτοιων προβλημάτων αποτελεί η δημιουργία και λειτουργία υγειών θεσμών και δημοκρατικών διαδικασιών διακυβέρνησης και πληροφόρησης. Οι Lapatinas, Litina και Satzetakis (2014) εφαρμόζουν ένα μοντέλο μέσω του οποίου διερευνούν πώς μπορεί η διαφθορά των κυβερνήσεων να επηρεάσει την περιβαλλοντική ποιότητα. Βρίσκουν ότι οι διεφθαρμένοι πολιτικοί μπορεί να πιστώνουν τεράστια ποσά του δημόσιου προϋπολογισμού σε περιβαλλοντικά σχέδια όχι για να βελτιώσουν το περιβάλλον αλλά μάλλον για να αυξήσουν την δυνατότητά τους να προσπορισθούν ίδια οφέλη. Αυτού του είδους η συμπεριφορά έχει ένα άμεσο και ένα έμμεσο περιβαλλοντικό αντίκτυπο. Πρώτον, η αποτελεσματικότητα των περιβαλλοντικών

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

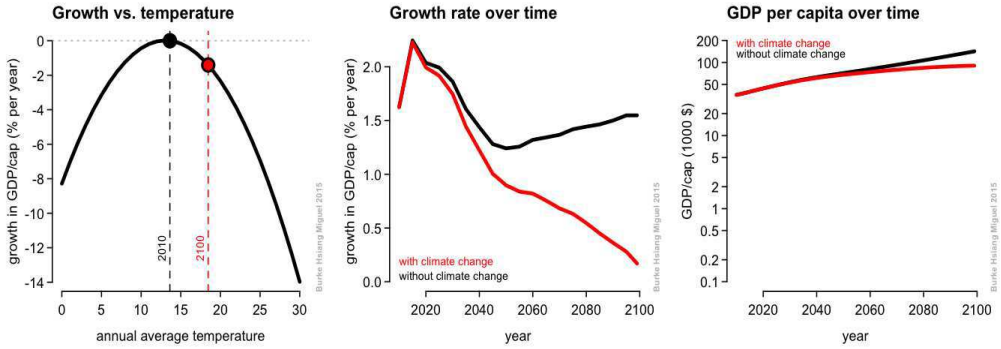
προγραμμάτων είναι δυσανάλογη των τεράστιων δημοσίων κονδυλίων που επενδύονται σε αυτά. Δεύτερον, οι πολίτες που παρατηρούν τις χαμηλές αποδόσεις αυτών των προγραμμάτων αποφασίζουν να φοροδιαφύγουν καθώς δεν βλέπουν αποτελεσματική χρήση των χρημάτων τους με αποτέλεσμα τη μείωση των δημοσίων εσόδων. Δημιουργείται έτσι ένας φαύλος κύκλος φοροδιαφυγής και "μιζών" ο οποίος έχει καταστροφικές συνέπειες σε περιβαλλοντικό επίπεδο. Μέσα σε αυτό το περιβάλλον, χώρες με υψηλά επίπεδα διαφθοράς-τόσο από την πλευρά των πολιτικών όσο και από την πλευρά των πολιτών που φοροδιαφεύγουν- εμφανίζουν μικρές ή καθόλου περιβαλλοντικές βελτιώσεις παρά την ανάληψη διαφόρων περιβαλλοντικών εγχειρημάτων. Αυτή η αναποτελεσματικότητα της περιβαλλοντικής πολιτικής παρουσιάζεται ακόμα και όταν η εμπλεκόμενη τεχνολογία είναι υψηλού επιπέδου. Για την ακρίβεια, εμφανίζεται περισσότερο σε αυτές τις περιπτώσεις καθώς ο έλεγχος προηγμένων τεχνολογικών εφαρμογών δεν είναι πάντοτε διαφανής ή εφικτός. Υπό το πρίσμα του συνεχώς αυξανόμενου ενδιαφέροντος για το περιβάλλον κατά τις τελευταίες δεκαετίες το οποίο οδηγεί σε ολοένα και μεγαλύτερες δαπάνες αλλά και των πολυάριθμων σκανδάλων που έχουν αποκαλυφθεί (π.χ. η πρόσφατη υπόθεση Volkswagen για χειραγώγηση των δοκιμών εκπομπής ρύπων στα πετρελαιοκίνητα αυτοκίνητα), είναι φανερό ότι το θέμα του περιβάλλοντος αποτελεί πολύ προσοδοφόρο πεδίο και ευνοεί πολύ τη διαπλοκή και τη διαφθορά. Οι κοινωνίες πρέπει να ισχυροποιήσουν τους δημοκρατικούς θεσμούς και τους ελεγκτικούς τους μηχανισμούς για την αποσόβηση τέτοιων φαινομένων.

Αυτό δεν μπορεί να γίνει, βεβαίως, χωρίς πρόσβαση σε άμεση και ανεξάρτητη πληροφόρηση. Μέχρι αρκετά πρόσφατα, λίγα γνωρίζαμε σχετικά με την οικονομική ζημία που μπορεί να επιφέρει η μόλυνση και η κλιματική αλλαγή τόσο στις ανεπτυγμένες όσο και στις αναπτυσσόμενες χώρες.

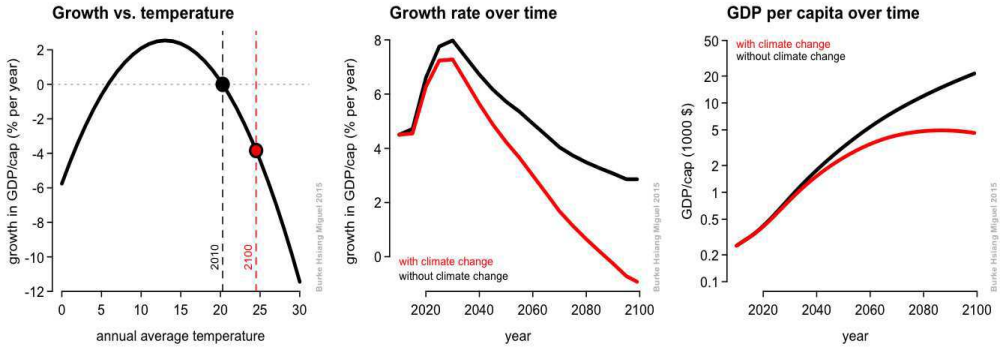
Σύγχρονες μελέτες, όμως, δείχνουν ότι η παγκόσμια οικονομία θα πληγεί πολύ σοβαρότερα από την άνοδο των θερμοκρασιών απ' ότι είχε υπολογισθεί, με τα εισοδήματα να πέφτουν στις περισσότερες χώρες μέχρι το 2100 αν η κλιματική αλλαγή συνεχίσει να παραμένει ανεξέλεγκτη. (Burke, Hsiang, Miguel, 2015).

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

Growth vs. Temperature, Growth Rate, and GDP per Capita for The United States

Growth vs. Temperature, Growth Rate, and GDP per Capita for Rwanda

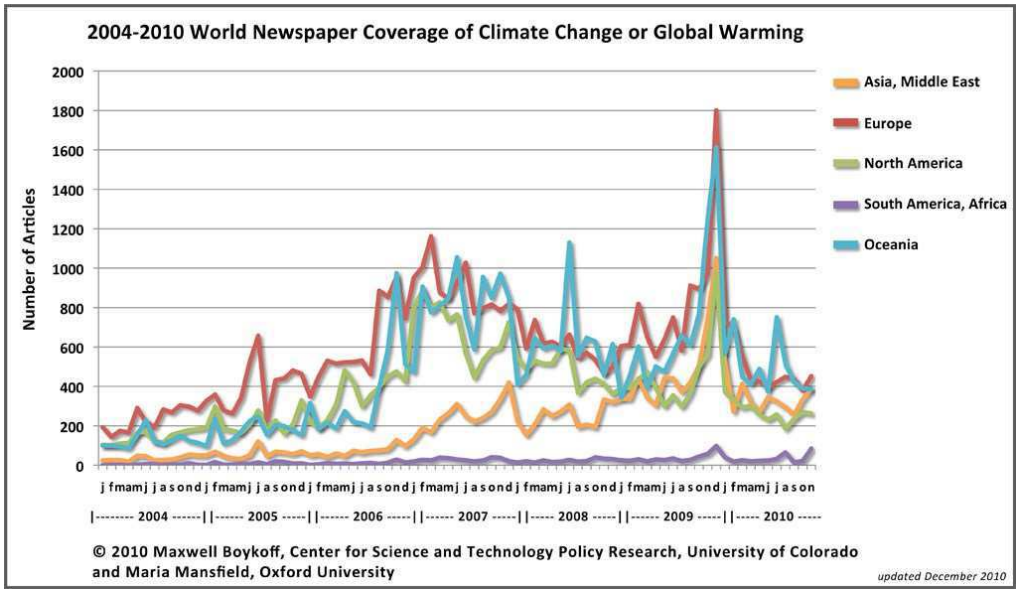

Πηγή: http://web.stanford.edu/~mburke/climate/map.php

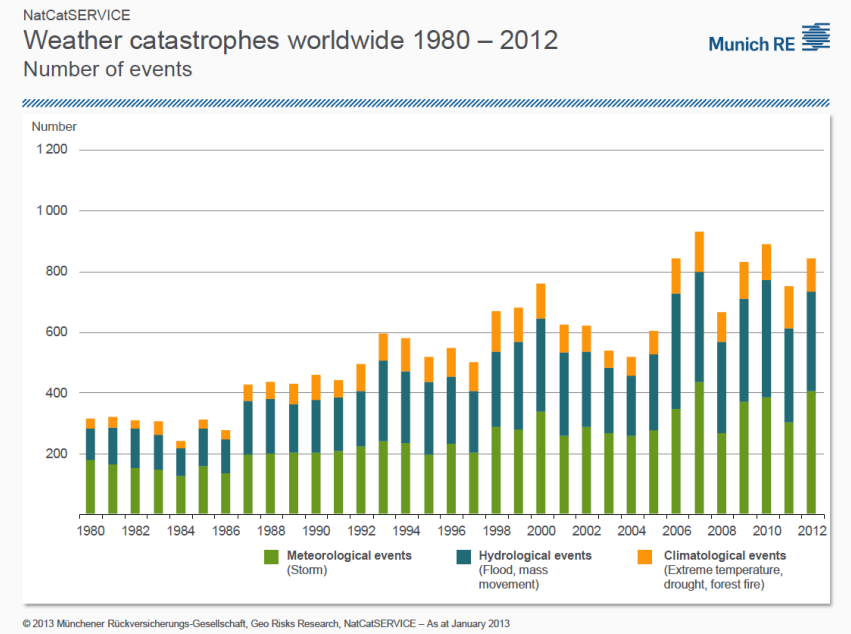
TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

Ακόμα και στις πλούσιες χώρες η ανάπτυξη θα σημειώσει κατακόρυφη πτώση μόλις οι θερμοκρασίες ξεπεράσουν το κρίσιμο κατώφλι. Η πληροφόρηση και κατανόηση, λοιπόν, του πόσο μπορεί να κοστίσει η επιβάρυνση του περιβάλλοντος, τόσο σε οικονομικούς όρους όσο και σε όρους που αφορούν την παγκόσμια υγεία και διατήρηση των οικοσυστημάτων, αποκτά βαρύνουσα σημασία.

Οι στατιστικές μελέτες είναι σαφείς στο μήνυμα που στέλνουν σχετικά με το υψηλό περιβαλλοντικό κόστος που επιβαρύνει πολλές μεγάλες πόλεις του αναπτυσσόμενου- και όχι μόνο- κόσμου.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

Η γνώση αυτή και η διάχυσή της έχουν οδηγήσει, πράγματι, σε αυστηροποίηση του περιβαλλοντικού ελέγχου στα μεγάλα αστικά κέντρα των αναπτυσσόμενων χωρών, π. χ. Κίνα, Βραζιλία, Μεξικό. Η καλύτερη πληροφόρηση συνδυάζεται με πιέσεις από ομάδες πολιτών, μη κυβερνητικών οργανώσεων και παραγόντων της αγοράς ώστε να επισπευστεί η δημιουργία περισσότερο περιοριστικών ρυθμιστικών πλαισίων για το περιβάλλον. Η δυνατότητα πρόσβασης σε πληροφορίες σχετικά με τους ρυπαντές, τους ρυπογόνους παράγοντες, την περιβαλλοντική ποιότητα και ζημία και το κόστος του περιορισμού της μόλυνσης μπορεί να επιφέρει εντυπωσιακά αποτελέσματα. Οι τοπικές κοινωνίες θα μπορούν σε μεγάλο βαθμό να προστατευτούν και να επηρεάσουν τις αποφάσεις, οι εθνικοί νομοθέτες θα μπορούν να θεσμοθετήσουν τα δέοντα περιβαλλοντικά πρότυπα και οι παράγοντες της αγοράς θα μπορούν να ανταμείψουν τις συμμορφούμενες προς αυτά επιχειρήσεις και να τιμωρήσουν τις υπόλοιπες.

Ατυχώς, πολύ συχνά ατέλειες στη λειτουργία των μηχανισμών πληροφόρησης δημιουργούν σοβαρές επιπλοκές. Κάποιες φορές μπορεί να είναι αργά να αντιμετωπισθεί η περιβαλλοντική επιβάρυνση

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

όταν αυτή γίνεται πια αισθητή καθώς μπορεί να έχουν σημειωθεί ανυπολόγιστες και μη αναστρέψιμες ζημίες. Θέμα «πολιτικό» προκύπτει όταν η πληροφόρηση είναι, εκτός από ακριβή και ελλιπής -όπως συχνά συμβαίνει- **και** ασύμμετρη. Εκείνοι οι οποίοι επηρεάζονται περισσότερο από τη μόλυνση μπορεί να μην είναι σε θέση να το γνωρίζουν και να μην μπορούν πλέον να αντιδράσουν όταν το αντιληφθούν. Καθώς πολλές φορές μεσολαβεί κάποιο χρονικό διάστημα μέχρι οι επιπτώσεις να γίνουν ορατές, τα πραγματικά θύματα μπορεί να είναι απόντα- ή και αγέννητα- όταν σημειωθεί η ρυπογόνος δραστηριότητα που θα πυροδοτήσει τη μόλυνση. Διεφθαρμένοι πολιτικοί και ρυπαντές μπορούν να κατευθύνουν τη μόλυνση προς εκείνους οι οποίοι είναι λιγότερο πληροφορημένοι ή περισσότερο ανίσχυροι να διαμαρτυρηθούν. Η εκμετάλλευση της ασύμμετρης πληροφόρησης είναι φαινόμενο εξαιρετικά πιθανό να σημειωθεί σε απολυταρχικά και αυταρχικά καθεστώτα διακυβέρνησης όπου η πληροφόρηση μπορεί να λογοκριθεί. Από αυτή την άποψη, κυβερνητικές συμπεριφορές που κινούνται από πολιτικές σκοπιμότητες μπορούν να εξηγήσουν την αποτυχία πολλών πρωτοβουλιών για το περιβάλλον τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Βραχυχρόνια οικονομικά οφέλη μπορούν να βαρύνουν σημαντικά στη λήψη πολιτικών αποφάσεων και τα μακροχρόνια περιβαλλοντικά κόστη να παραβλέπονται. Αυτό κάνει πολλές κυβερνήσεις να αντιμετωπίζουν τις οικονομικές και περιβαλλοντικές αξίες περισσότερο σαν υποκατάστατα τις μεν των δε και όχι συμπληρωματικά. Το ζήτημα, ωστόσο δεν είναι να επιδοθούμε σε θεωρίες συνομωσίας εναντίον ανήμπορων θυμάτων αλλά να αποκτήσουμε συναίσθηση των βασικών περιβαλλοντικών αξιών όπως το δικαίωμα στο καθαρό νερό ή τον καθαρό αέρα τα οποία απολαμβάνουμε θεωρώντας τα δεδομένα χωρίς να προβληματιζόμαστε για τη χρήση τους από άλλους.

Αν το επιθυμητό είναι μια παράλληλη αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος και της περιβαλλοντικής ποιότητας, τότε οι χώρες θα πρέπει να δραστηριοποιηθούν εντονότερα στον τομέα της ρύθμισης. Αυτό δεν σημαίνει μόνο τη λήψη συγκεκριμένων νομοθετικών μέτρων αλλά και την ανάπτυξη μηχανισμών ελέγχου και συμμόρφωσης και μάλιστα σε διεθνές επίπεδο. Ευρεία κατανόηση και αποδοχή μιας διακυβέρνησης με περιβαλλοντικό πρόσημο προϋποθέτει την εφαρμογή μέτρων εμπορικής απελευθέρωσης που θα επηρεάσουν την μόλυνση μέσω της επίδρασης στην σύνθεση του ΑΕΠ και την αποτελεσματικότητα της οικονομίας. Προϋποθέτει, ακόμα, την απρόσκοπτη και αδιάβλητη λειτουργία της πληροφόρησης ακόμα και όταν αυτή μπορεί

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

να δημιουργήσει βραχυπρόθεσμες δυσκολίες στις κυβερνήσεις. Μεγάλο μέρος της απαισιοδοξίας που επικρατεί στις αναπτυσσόμενες χώρες σχετικά με τις περιβαλλοντικές προσπάθειες δεν οφείλεται στον προβληματισμό σχετικά με το αν μια λύση win-win για την οικονομία και το περιβάλλον είναι τελικά εφικτή αλλά στην έλλειψη της απαραίτητης θεσμικής δυνατότητας σε αυτές τις κοινωνίες για την επίτευξη ενός τέτοιου αποτελέσματος.

Αν και, απ' ότι φαίνεται με βάση δείκτες περί διαφθοράς *(Corruption Perceptions Index, CPI)* της Παγκόσμιας Τράπεζας, η παραγωγική δημόσια πολιτική συσχετίζεται με την οικονομική ανάπτυξη, υπάρχει ωστόσο μια διακύμανση στη σχέση. Χώρες με χαμηλή κατάταξη στο θέμα της γενικότερης αποτελεσματικότητας της πολιτικής, έχουν μπορέσει να εστιάσουν σε συντονισμένες προσπάθειες στα θέματα προστασίας σημαντικών περιβαλλοντικών κεφαλαίων. Τα πιο χτυπητά παραδείγματα αποτελούν χώρες όπου συγκεκριμένοι φυσικοί πόροι είναι καθοριστικής σημασίας για το τουριστικό τους εισόδημα, όπως οι Μαλδίβες, οι Σεϋχέλλες ή ο Ισημερινός. Η Δημοκρατία των Νήσων Μάρσαλ είναι το πρώτο από τα μικρά νησιωτικά κράτη που κατέθεσε τους στόχους του για τη μείωση του CO2 ενόψει της Κλιματικής Διάσκεψης του Παρισιού (COP 21), το Δεκέμβριο του 2015, ελπίζοντας να ενθαρρύνει τους μεγαλύτερους ρυπαντές να στοχεύσουν σε φιλόδοξους στόχους. Η χώρα παράγει λιγότερο από το 0,00001% των παγκόσμιων εκπομπών, ενώ το άλλο άκρο της κλίμακας, η Ευρωπαϊκή Ένωση, οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Κίνα μαζί παράγουν το ήμισυ των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου στον κόσμο. Αν και τα μικρά νησιωτικά κράτη δεν διαθέτουν επιρροή στις διεθνείς διαπραγματεύσεις, είναι τα πρώτα που πλήττονται από την άνοδο της στάθμης της θάλασσας και τις άλλες επιπτώσεις της υπερθέρμανσης του πλανήτη *(http://www.euractiv.gr)*.

Πέραν αυτών των εξαιρέσεων, όμως, μια ολοκληρωμένη απάντηση στην περιβαλλοντική πρόκληση που θέτει η απελευθέρωση του εμπορίου απαιτεί προσήλωση στον στόχο της μακροπρόθεσμης αποτελεσματικότητας και διαφάνειας στη δημόσια διοίκηση και τα υπόλοιπα κέντρα λήψης αποφάσεων. Και, βέβαια, διεθνή συντονισμό. Η διεθνής κοινότητα μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στο να γίνει πιο επίπεδη και πιο χαμηλή η Περιβαλλοντική Καμπύλη Kuznets εξασφαλίζοντας βελτίωση των περιβαλλοντικών συνθηκών από πιο χαμηλά εισοδήματα και προλαμβάνοντας την υπερβολική περιβαλλοντική υποβάθμιση κατά τη διαδικασία ανάπτυξης μιας

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

χώρας. Αυτό μπορεί να γίνει με την χρηματοδότηση της κατάλληλης εκπαίδευσης, με πολιτικές μεταρρυθμίσεις, με καλύτερη πληροφόρηση και καλλιέργεια δημόσιας περιβαλλοντικής συνείδησης. Η συνεχώς διογκούμενη έρευνα και τα εμπειρικά στοιχεία προσφέρουν νέες προοπτικές σε αυτόν τον τομέα. Πρέπει να διασφαλιστεί η ελεύθερη πρόσβαση στην γνώση και την έγκαιρη πληροφόρηση σχετικά με τους ρυπαντές, τη μόλυνση και το κόστος της σε όλους τους τομείς, την περιβαλλοντική ποιότητα και τις δαπάνες για τη μείωση των ρύπων. Επιπλέον, απαιτείται παγκόσμια συνδρομή για την ανάπτυξη ισχυρών ρυθμιστικών θεσμών και αποτελεσματικών-από την άποψη του κόστους- μέτρων για τη μείωση της μόλυνσης.

Η οικονομική συνεργασία και ολοκλήρωση μπορεί να οδηγήσει σε εναρμόνιση προς τα επάνω των περιβαλλοντικών προτύπων, ανάλογα με αυτά που ισχύουν σε αυστηρότερα νομοθετικά συστήματα. Ιδιαίτερα σημαντικές στην διερεύνηση αυτού του θέματος έχουν υπάρξει μελέτες σχετικές με το λεγόμενο *"California effect"* προκειμένου να περιγράψουν την τάση που παρατηρείται στα περιβαλλοντικά πρότυπα για εξομοίωσή τους με εκείνα που ισχύουν σε εμπορικούς εταίρους οι οποίοι ρυθμίζουν αυστηρότερα τη μόλυνση (π.χ. Vogel, 1995). Το φαινόμενο έχει πάρει το όνομά του από την Αμερικάνικη αυτή πολιτεία η οποία πολύ συχνά έχει υπάρξει πρωτοπόρος στην βελτίωση των περιβαλλοντικών προτύπων επηρεάζοντας έτσι ολόκληρες τις Η.Π.Α. Οι σχετικές έρευνες αποτελούν μέρος μιας γενικότερης μακροχρόνιας συζήτησης για το κατά πόσον η διεθνοποίηση μπορεί να συντελέσει στην διακρατική σύγκλιση. Από την άποψη της περιβαλλοντικής πολιτικής, έχει επικρατήσει σε μεγάλο βαθμό ο φόβος της προς τα κάτω σύγκλισης και ειδικότερα η πρόβλεψη ότι ο διεθνής ανταγωνισμός και τα κόστη της περιβαλλοντικής ρύθμισης θα οδηγήσουν τις εθνικές κυβερνήσεις είτε σε εκπτώσεις στα περιβαλλοντικά τους πρότυπα *(race to the bottom)* είτε σε «πάγωμα» της βελτίωσής τους -*regulatory chill* (Rodrik, 1997, Tienhaara, 2006, Zarsky, 2002).

Πρόσφατες μελέτες, όμως, δείχνουν ότι, υπό προϋποθέσεις, μπορεί να παρατηρηθεί και προς τα επάνω εναρμόνιση των περιβαλλοντικών προτύπων (Perkins and Neumayer, 2012). Ειδικότερα, προτείνεται ότι τα κέρδη για τις επιχειρήσεις από την εφαρμογή υψηλοτέρων περιβαλλοντικών προτύπων τα οποία ισχύουν σε αυστηρότερα νομικά συστήματα μπορεί να αντισταθμίσουν τα κόστη δημιουργώντας, έτσι, κίνητρα για συντονισμένες πιέσεις για εναρμόνιση προς αυτά *(race to*

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

the top). Ο Michael Porter, στο βιβλίο του *The Competitive Advantage on Nations* υποστηρίζει ότι δεν είναι απαραίτητα σωστή η απόφαση μιας επιχείρησης να εγκατασταθεί εκεί όπου το κανονιστικό κόστος είναι το χαμηλότερο. Αντίθετα, καταλήγει στην ακόλουθη συμβουλή, μετά από πολλές εμπειρικές μελέτες του σχετικά με το τι καθιστά μια επιχείρηση διεθνώς ανταγωνιστική:

«Καθιερώστε κανόνες αυστηρότερους από τα αυστηρότερα πρότυπα παραγωγής...Εντοπίστε περιοχές των οποίων οι περιβαλλοντικοί κανόνες επισκιάζουν εκείνους άλλων περιοχών. Οι επιχειρήσεις που θα έχουν την ικανότητα να παράγουν τέτοια προϊόντα θα διαθέτουν έναν σημαντικό μοχλό πίεσης προκειμένου να μπουν στις ξένες αγορές και θα μπορούν να επισπεύσουν τη διαδικασία αυστηροποίησης των ξένων νομοθεσιών.» (Braithwaite and Drahos, 1999).

Η διαδικασία κατά την οποία μια χώρα (ή μια ομάδα χωρών) εξάγει ή επιβάλλει τα δικά της αυστηρότερα πρότυπα περνά από διαδοχικά στάδια (Princen, 1999). Αρχικά, η χώρα αυτή μπορεί να αρνηθεί πρόσβαση στην αγορά προϊόντων τα οποία δεν συμμορφώνονται ή δεν παράγονται σύμφωνα με τις δικές της προδιαγραφές. Οι ξένες επιχειρήσεις, από την άλλη, αν επιθυμούν να συνεχίσουν να εξάγουν σε αυτή τη χώρα θα πρέπει να συμμορφωθούν με τις απαιτήσεις της. Αν ακολουθήσουν αυτή την επιλογή, οι οικονομίες κλίμακας θα οδηγήσουν τις επιχειρήσεις στο να προσαρμόσουν ολόκληρη την παραγωγή τους στα νέα, αυστηρότερα πρότυπα. Συχνά, είναι λιγότερο κοστοβόρος η παραγωγή όλων των προϊόντων σύμφωνα με τα αυστηρότερα πρότυπα απ' ότι η διατήρηση ξεχωριστών μονάδων παραγωγής για τις εξαγωγές. Συνεπεία αυτού του γεγονότος, όμως, οι εξαγωγικές επιχειρήσεις μπορεί να αποκτήσουν συγκριτικό μειονέκτημα στην εγχώρια αγορά όπου πρέπει να ανταγωνιστούν επιχειρήσεις οι οποίες δεν εξάγουν και έτσι δεν ακολουθούν τα αυστηρότερα πρότυπα. Αυτό που συμφέρει λοιπόν τις περισσότερο εξαγωγικές επιχειρήσεις είναι να επιβάλουν τα αυστηρά πρότυπα και στις χώρες τους. Αν το επιτύχουν, συχνά σε συνεργασία με άλλες κοινωνικές ομάδες πίεσης, η ακολουθία ολοκληρώνεται και έχουμε εξαγωγή αυστηρότερων περιβαλλοντικών προτύπων από μια χώρα σε μια άλλη. Μια τέτοια διαδικασία μπορεί να εδραιωθεί περαιτέρω με τη συνεργασία των χωρών στο πλαίσιο διεθνών οργανισμών και αμοιβαίων δεσμεύσεων με βάση αρχές όπως αυτή της αναγκαιότητας και της μη διάκρισης- αλλά και άλλων κατά περίπτωση όρων- που σκοπεύουν στην δημιουργία δικλείδων ασφαλείας για τις αναπτυσσόμενες χώρες ή τις μικρές οικονομίες έναντι προστατευτικών μέτρων από τις ισχυρότερες.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

Η πλειονότητα των επιστημόνων σήμερα πρεσβεύει ότι τα εμπορικά μέτρα και οι εμπορικές ποινές δεν αποτελούν κατάλληλο τρόπο αντιμετώπισης του προβλήματος της μόλυνσης και ότι δεν μπορούν να γεφυρώσουν το ρυθμιστικό χάσμα μεταξύ φτωχών και πλούσιων χωρών. Τέτοιες ποινές είναι άδικες διότι πλήττουν κυρίως το φτωχό εργατικό δυναμικό και τις μικρές επιχειρήσεις στις αναπτυσσόμενες χώρες. Μέχρι σήμερα δεν υπάρχουν αποδείξεις περί αποτελεσματικής χρήσης των εμπορικών μέτρων ως κινήτρου για την αλλαγή εθνικών περιβαλλοντικών προτύπων- όχι χωρίς την χρήση θετικών κινήτρων όπως είναι η οικονομική βοήθεια. Η αρχή *"victims pay"*, για παράδειγμα εμπίπτει σε αυτή την κατηγορία υπό την έννοια ότι οι πλουσιότερες χώρες που υφίστανται την παραγόμενη από τις φτωχότερες μόλυνση μπορούν να τις χρηματοδοτήσουν στην εφαρμογή καλύτερων τεχνολογιών ώστε να περιορίσουν την περιβαλλοντική επιβάρυνση(Khalilian, 2009). Οι Η.Π.Α. π.χ., θα μπορούσαν να είχαν προμηθεύσει τις Ασιατικές χώρες ειδικά δίχτυα αλιείας, ασφαλή για τις θαλάσσιες χελώνες αντί να επιβάλουν εμπορικά μέτρα.

Άλλωστε, οι περιπτώσεις τις επιβολής εμπορικών ποινών συχνά χαρακτηρίζονται από μεγάλη ανισορροπία καθώς μπορούν να εφαρμοσθούν μόνο από μεγάλες οικονομίες πάνω σε μικρότερες. Οι εμπορικοί περιορισμοί που σχετίζονται με περιβαλλοντικά ζητήματα είναι πολύ σημαντικοί για την πρόσβαση των λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών στην αγορά. Αν και σε μερικές περιπτώσεις οι περιβαλλοντικές απαιτήσεις μπορεί να βελτιώσουν την πρόσβαση στην αγορά ενισχύοντας την εμπιστοσύνη των καταναλωτών και τονώνοντας τη ζήτηση, οι αναπτυσσόμενες χώρες δεν μπορούν να εξασφαλίσουν πάντα τη συμμόρφωση με τα απαιτούμενα πρότυπα. Είναι δύσκολο για αυτές να ανταποκριθούν καθώς αυτό δημιουργεί επιπλέον κόστος το οποίο πλήττει την ανταγωνιστικότητα τους. Από επιστημονική άποψη, χρειάζεται μεγάλη προσοχή στην χρήση εμπορικών περιορισμών για περιβαλλοντικούς σκοπούς. Στη θέση τους, είναι προτιμότερο να αναληφθούν πρωτοβουλίες εξάλειψης εκείνων των θεσμικών εμποδίων που καθιστούν τις κυβερνήσεις απρόθυμες να εκτιμήσουν συνολικά το εύρος των περιβαλλοντικών επιπτώσεων και να εφαρμόσουν μόνο τους αναγκαίους εμπορικούς περιορισμούς. Πάνω από όλα, αυτό σημαίνει λύση των προβλημάτων της έλλειψης πληροφόρησης, κυρίως της ασύμμετρης πληροφόρησης και της άγνοιας. Με μεγαλύτερη συμμετοχή στη γνώση, θα μπορούμε να αντιληφθούμε και τις μη εμπορικές διαστάσεις και προοπτικές αντιμετώπισης του ζητήματος, όχι μόνο με την ιδιότητα του πολίτη και ψηφοφόρου αλλά και με αυτή του καταναλωτή και παραγωγού.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

9.ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Θέμα της εργασίας αυτής είναι η παρουσίαση της σχέσης μεταξύ ελεύθερου εμπορίου και περιβάλλοντος. Η καταγραφή και μέτρηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων του εμπορίου σε τοπικό, εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο παραμένει μια μεγάλη πρόκληση για την διεθνή επιστημονική κοινότητα. Το φαινόμενο του θερμοκηπίου και η κλιματική αλλαγή διαπιστώνονται μεν παγκόσμια, οι επιπτώσεις τους όμως εμφανίζονται διαφορετικές ανά περιοχές επηρεάζοντας τις ζωές των ανθρώπων με ξεχωριστούς τρόπους. Με την μελέτη μας αυτή προσπαθούμε να καταδείξουμε όχι μόνο τις θετικές και αρνητικές συνέπειες της οικονομικής δραστηριότητας στο περιβάλλον αλλά και την αλληλεξάρτησή τους μέσω της κλίμακας και της σύνθεσης του προϊόντος καθώς και μέσω των τεχνολογιών παραγωγής.

Οι απόψεις μεταξύ των επιστημόνων διίστανται σχετικά με το είδος της αντιμετώπισης του θέματος. Υπάρχουν πολλές πολιτικές που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε αναβάθμιση του περιβάλλοντος, κάθε μία με τις δικές της παρενέργειες σε οικονομικό ή περιβαλλοντικό επίπεδο. Η Περιβαλλοντική Καμπύλη Kuznets προσφέρει την μάλλον επικρατέστερη υποστηρίζοντας ότι στα πρώιμα στάδια της ανάπτυξης η μόλυνση είναι αναπόφευκτη μέχρις εκείνου του σημείου καμπής όπου η επιβάρυνση αρχίζει να μειώνεται καθώς το κατά κεφαλήν εισόδημα ανεβαίνει. Από αυτή την άποψη, η οικονομική μεγέθυνση μπορεί, εκτός από γενεσιουργό αιτία, να θεωρηθεί και λύση του περιβαλλοντικού προβλήματος.

Καταλήγοντας, ωστόσο, αυτό που πρέπει να τονιστεί είναι ότι η όποια αντιμετώπιση δεν μπορεί να συνίσταται μονοσήμαντα σε οικονομικής φύσεως εμπορικά μέτρα. Περισσότερο από οικονομικές διαστάσεις, το πρόβλημα της μόλυνσης έχει πολιτικές διαστάσεις και σε τέτοιες πολιτικές επιλογές πρέπει να στραφούμε. Η συναίνεση των κυβερνήσεων και η διαφανής λειτουργία των θεσμών αποτελούν τα εχέγγυα για αντικειμενική πληροφόρηση και αποτελεσματική συμμετοχή των εμπλεκομένων φορέων στην επίλυση των περιβαλλοντικών ζητημάτων. Η ευημερία της ανθρωπότητας είναι έννοια πολυδιάστατη και απαιτεί ανάλογο χειρισμό με συντονισμό και συνεργασία όλων των επιδρώντων σε αυτήν παραγόντων στη βάση απαρέγκλιτων δημοκρατικών αρχών.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Abrizio,Silvia, Botta,Enrico Kozluk, Tomasz, Zipperer,Vera, 2014," Empirical Evidence on the Effects of Environmental Policy Stringency on Productivity Growth," *OECD Economics Department Working Papers 1179, OECD Publishing.*

- Andersson, Thomas, 1992, "Caring for the environment-is trade good or bad?", *Industriens Utredningsinstitut, No.346.*

- Antweiler, Werner, Copeland, Brian R. and Taylor M. Scott, 2001, "Is Free Trade Good For The Environment?", *American Economic Review*, 91, no. 4, September, 877-908.

- Bhagwati, J.N. and Srinivasan,T.N., http://www.econ.yale.edu/~srinivas/trade_poverty.pdf

- Bradford David, Rebecca Fender, Stephen Shore and Martin Wagner, 2005. "The Environmental Kuznets Curve: Exploring a Fresh Specification," *Contributions to Economic Analysis & Policy*, Berkeley Electronic Press, 4 (1), 1073-1073.

- Burke Marshall, Solomon Hsiang, and Edward Miguel. 2015. "Global non-linear effect of temperature on economic production", *Nature*, doi:10.1038/nature15725.

- Cohen, mARK A., Fenn Scott A. and Konar, Shameek, 1995, "Environmental And Financial Performance: Are They Related?", *Investor Responsibility Research Center, Environmental Information Service.*

- Copeland Brian and Scott Taylor, 2001, "International Trade and the Environment: A Framework for Analysis," *NBER Working Paper* No. 8540, Oct.

- Copeland Brian and Scott Taylor, 2003b, "Trade, Growth and the Environment", *NBER Working Paper* No. 9823, July.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

- Daly, Herman E. and Goodland, Robert, 1994, "An Ecological-Economic Assessment Of Deregulation Of International Commerce Under GATT", *ELSEVIER, Ecological Economics,* 9(1994), 73-92.

- Dasgupta,S. Laplante,, B., Wheeler, D. and Wang, H., 2002, "Confronting the Environmental Kuznets Curve", *Journal of Economic Perspectives,* 16(1):147-168(Winter 2002).
- Eliste,P. and Fredriksson, P. G., 2002, "Environmental Regulations, Transfers, and Trade: Theory and Evidence", *ELSEVIER, Journal of Environmental Economics and Management,* 43(2):234-250, March.
- Frankel, J. A. 2003, "The Environment and Globalization", *NBER,* Working Paper No. 10090 Issued in November 2003

- Grossman, Gene M. and Krueger, Alan B., 1995, "Economic Growth and the Environment" *The Quarterly Journal of Economics,* 110 (2): 353-377.

- Khalilian, Setareh, 2009, "The WTO and Environmental Provisions: Three Categories of Trade and Environment Linkage", *Kiel Working Papers,* Kiel Institute for the world Economy, No. 1485, February.

- Kukenova, Madina and Monteiro, Jose-Antonio, 2008, "Does Lax Environmental Regulation Attract FDI when accounting for "third-country" effects?" *MPRA,* Paper No. 11321, November.

- Lapatinas, A., Litina,A., Sartzetakis,E. S., 2011, "Corruption and Environmental Policy: An Alternative Perspective", University of Macedonia, Department of Economics, *Discussion Paper Series,* Discussion Paper No. 08/2011, ISSN 1791-3144.

- López, R., 1997, "Environmental externalities in traditional agriculture and the impact of trade liberalization: the case of Ghana.", *ELSEVIER, Journal of Development Economics,* 53(1):17-39, June.

- López, R. and Islam, A., 2008, "Trade and the Environment", *The Princeton Encyclopedia of the World Economy,* Princeton University Press, Princeton, New Jersey.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.

- Panayotou, Theodore, 2003, "Economic Growth and the Environment", *Spring Seminar of the United Nations Economic Commission for Europe,* Geneva, March 3, 2003.

- Panayotou, Theodore, 1997, "Demystifying the Environmental Kuznets Curve: Turning a Black Box into a Policy Tool.", *Environment and Development Economics,* 2(4):465-484.

- Perkins, Richard and Neumayer, Eric (2012)," Does the 'California effect' operate across borders? trading- and investing-up in automobile emission standards**"** *Journal of European Public Policy*, 19 (2). 217-237. ISSN 1350-1763

- Porter, M, 1991, "America's Green Strategy", *Scientific American,* 264(4), 168.

- Porter, M, and C. van der Linde, 1995, "Toward a New Conception of the Environment-Competitiveness Relationship", *Journal of Economic Perspective,* 9(4), 97-118.

- Princen, T, 1999, "Consumption and Environment: Some Conceptual Issues", *ELSEVIER, Ecological Economics,* 31(3), 347-363, December.

- Repetto, R, 1995, " Trade and Environment Policies: Achieving complementarities and avoiding conflicts.", *WRI, Issues and Ideas,* June.

TRIAL MODE − a valid license will remove this message. See the keywords property of this PDF for more information.